

BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARI

M. Tefvik Odman *

Özet: Literatürde ve uygulamada “Barışı Koruma Operasyonu” olarak dillendirilen operasyon gerçekte, önleyici diplomasi, çatışmaların önlenmesi, barışın korunması, barışın yeniden yapılandırılması ve pekiştirilmesi, insani yardım gibi değişik operasyonlardan meydana gelen “Barışı Destekleme Operasyonu” içinde yer almaktadır. Barışı Destekleme Operasyonları, Birleşmiş Milletler Şartı’nda doğrudan doğruya açık bir şekilde düzenlenmemiş olmakla birlikte, 1947’de Filistin’de ateşkes ve ateşkes hatlarının izlenmesi ve denetlenmesi ile başlayan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ile Güvenlik Konseyi ve NATO Güvenlik Konseyi kararlarıyla uygulamaya konulan, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve uluslararası uyuşmazlıkların çözümlenmesi için gerekli görülen bir yöntem olduğu kabul edilmektedir.

Barışı destekleme operasyonları ile ilgili olarak, başta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi olmak üzere, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri yetkili ve görevli olup, ayrıca Birleşmiş Milletler örgütü içinde oluşturulan bazı birimlere de, örneğin askeri komite gibi, görev ve yetkiler verilmektedir.

Abstract: *The Concept of “Peacekeeping Operation” in the literature and its operational definition embodies Preventive Diplomacy, Prevention of Conflicts, Peacekeeping, Peace building and Humanitarian Aid; which consist of various operations to define “Peace Support Operations”. This is not clearly stated in the Charter of the United Nations. The International Peacekeeping, the Protection of Security, and the Resolution of Conflicts have been accepted as necessary methods of application both by the General Assembly and the Security Council of the United Nations as well as the Security Council of NATO. The first of these operations started with the United Nations Truce Supervision in the Middle East in 1947.*

The delegated responsibility and the right to act were given to the General Secretary of the United Nations in relation to “Peace Support Operations” as identified by the General Assembly and the Security Council of the same organization. Similar duties were also given to some other newly founded units within the Organization of the United Nations, such as “The Military Committee”.

* Prof. Dr., Hukuk Fakültesi, Çağ Üniversitesi, Mersin. Email: mtodman@cag.edu.tr

1. GİRİŞ

Barışın korunması¹, devam ettirilmesi ve uyuşmazlıkların ve çatışmaların savaşa varmadan önlenmesi amacıyla oluşturulan çok uluslu müşterek kuvvetlerle yapılan operasyonlar; oldukça geniş bir alana yayılan faaliyetleri kapsayan yeni ve kapsamlı bir kavramdır. **Soğuk Savaş Dönemi**'nde, **Birleşmiş Milletler** barışı koruma operasyonu olarak adlandırılan operasyonlar, genel olarak şiddeti önlemek amacıyla uyuşmazlıkları dondurmaya öngörüyordu. Uyuşmazlığa müdahale eden askerî ve sivil personeli ile **Birleşmiş Milletler**, özellikle yürürlüğe konulan ateşkes anlaşmasının izlenmesi, kuvvetlerin ayrılması, uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesinin ve insancıl yardım dağıtımının güvenliğinin sağlanması konularına odaklanmaktaydı. Bu tür operasyonlar; genel olarak ev sahibi devletler ile uyuşmazlığa taraf olan diğer devletlerin rızalarına dayalı olarak yapılmaktaydı². Birlikler; **Birleşmiş Milletler**'e üye devletler tarafından oluşturulan ve uluslararası toplum tarafından finanse edilen silahsız askerler ile barışı koruma birliklerinden meydana gelmekteydi. Silahlı kuvvetler, sadece barışı koruma kuvvetlerinin kendilerini yasal savunma durumunda, **Birleşmiş Milletler** tarafından kullanılmaktaydı³. **Birleşmiş Milletler**'in ilk kırk yılında, bu tür fazla karmaşık olmayan, basit operasyonları izlemek mümkün olabilmektedir⁴. Oysa, yakın zamandan itibaren, bu operasyonların boyut ve nitelikleri

¹ Bozkurt, hangi durumların barışı tehdit eder nitelikte olduğu konusunda bir kesinlik olmadığı gibi, hangi durumlarda barışın bozulmuş sayılacağına Birleşmiş Milletler Şart'ında açıkça düzenlenmediğini ve bu konudaki değerlendirmenin yapılmasında Güvenlik Konseyi'nin yetkisinin oldukça geniş olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Bozkurt Enver, **Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı, Körfez Krizi Örneği ve Irak'ın Son Durumu, ABD'ye 11 Eylül 2001 Terörist Saldırısı**, Nobel Yayınları, Ankara, Ocak 2003, s. 26-27.

² Örneğin, **Birleşmiş Milletler Acil Kuvveti-United Nations Emergency Force(UNEF)**, Mısır topraklarında görev yapmaktaydı ve İsrail topraklarına girmesine izin verilmemişti, ancak 1967 Yılında Altı Gün Savaşı patlak verdiğinde, Mısır rızasına geri aldı ve UNEF Orta-Doğu'dan geri çekildi. Bkz. Harris D.J., **Cases and Materials on International Law**, Fifth Edition, London, Sweet&Maxwell, 1998, s. 975.

³ Bkz. Malanczuk Peter, **Akehurt's Modern Introduction to International Law**, Seventh revised edition, London and New York, 1997, s. 423.

⁴ İlk operasyon Haziran 1948 yılında İsrail'de Birleşmiş Milletler Orta Doğu Ateşkes İzleme Teşkilatı-United Nations Truce Supervision Organization in Middle East (UNTSO) adı altında yapılmıştır. İkinci operasyon ise, Kaşmir'de Ocak 1949'da icra edilmeye başlanan ve halen değişerek devam eden Birleşmiş Milletler Hindistan ve Pakistan Askeri Gözleme Grubu-United Nations Military Observer

değişime uğramış ve karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Hala, barışı koruma operasyonları tarafların rızalarına dayalı olarak gerçekleştirilmesine karşın, genelde **Eski Yugoslavya**⁵ ile ilgili barış anlaşmasında olduğu gibi, uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümünü amaçlamaktadır. Böylece, bu operasyonlar, politik çözümle ilgili anlaşmanın yürürlüğe konulması girişimlerinin bir parçası olmaktadır. Barışı sürekli kılmak için gerekli koşulların oluşturulması ve bu koşulların idame ettirilmesini sağlamaya yönelik icra edilen bu operasyonlar günümüzde; doktrinsel çerçevede ilgili direktifler ve uluslararası mevzuat açısından açıklanmakla birlikte, operasyonların karmaşık ve farklı niteliği nedeniyle, bu konuda ayrıntılı tek tip bir model ortaya konulamamaktadır. Özellikle, **Birleşmiş Milletler Şartı**'nda, barışı koruma ve barışı koruma kuvvetleri ile ilgili açık bir düzenleme olmadığı gibi, bu konuda **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 27 Haziran 1963 Tarihli ve 1874 Sayılı 1963 Gelecekteki Ağır Masraf İçeren Barış Gücü Operasyonlarının Mali Yükünün Paylaşılması İçin Yol Gösterecek Genel İlkeler Kararı**⁶ ile **Uluslararası Adalet Divanı'nın Birleşmiş Milletler'in Kesin Harcamaları İle İlgili Danışma Görüşünde** yer alan açıklamalar dışında, herhangi bir tanım da bulunmadığından⁷, **Birleşmiş Milletler**'in kendi iç yapılanmasında geçen örneğin, **Barışı Koruma Dairesi** gibi, terimler de gözönüne alınarak bu operasyonlar; gazeteciler, diplomatlar ve akademisyenler ile diğer kesimler

Group in India and Pakistan (UNMOGIP) operasyonudur. Daha sonra bu operasyonlar, 1958 yılında Lübnan'da Birleşmiş Milletler Lübnan Gözleme Grubu-United Nations Observation Group in Lebanon (UNOGIL), 1963 yılında Yemen'de Birleşmiş Milletler Yemen Gözleme Misyonu-United Nations Yemen Observation Mission (UNYOM) ve 1965 ve 1966 yıllarında Dominik Cumhuriyeti'nde Genel Sekreterin Temsilcilik Misyonu-Mission of the Representative of Secretary General in the Dominican (DOMREP) gibi operasyonlarla devam etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Odman M. Tevfik, **Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve Barışı Destekleme Operasyonları**, Birinci Baskı, Çağ Üniversitesi Yayınları No: 6, Hukuk Fakültesi Yayınları No:2, Adana, 2002, s. 122-137.

⁵ Irksal, etnik ve dini çatışmaların çözülmesi konusunda, NATO, A.B.D. Avrupa ve Hükümetler Dışı Organizasyonların çabaları ile ilgili Yugoslavya örneği hakkında bilgi için bkz. Rubin Trudy, "Resolving Racial, Ethnic and Religious Conflicts, **Democracy is a Discussion II, The Challenges and Promise of a New Democratik Era a Handbook**", New London, Connecticut, 1998, s. 1-2.

⁶ Bkz. Keskin Funda, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No:20, Ankara, Mayıs 1998, s.221-222.

⁷ Bkz. Harris D.J., **a.g.e.**, s. 975.

tarafından, **Barışı Koruma Operasyonları-Peacekeeping Operations** şeklinde dillendirilmektedir. Genelde, barış operasyonları ve çok uluslu operasyonlar şeklinde de dile getirilen tüm operasyonlar, gerçekte **Barışı Destekleme Operasyonları-Peace Support Operations (PSOs)** olarak değişik tür, nitelik ve boyuttaki tüm operasyonları kapsamaktadır. Örneğin, **Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü** tarafından yapılan barışın korunması operasyonu ile **İsrail ve Suriye** arasında tampon bölgede devriye görevi yapan **Birleşmiş Milletler Gücü'nün** veya **Namibia'da** ulusun yeniden yapılandırılması ve **Ruanda** ve **Bosna Hersek'te** insanlık dışı katliamın ortadan kaldırılması ve etnik temizliğin önlenmesi amacıyla barışa zorlama için gerçekleştirilen operasyonlar birbirlerinden farklı operasyonlardır. Örneğin, **Eski Yugoslavya'da** icra edilen faaliyetlerin amacı; ilk plânda insanî yardım olsa dahi, kuvvet kullanma dolayısıyla barışa zorlama ve barışın yeniden yapılandırılması şeklinde bir süreç izlenmekte ve barışı koruma operasyonu tanım ve boyutunu aşmaktadır⁸. Bu bakımdan, barışı koruma, barışın yapılması, barışı idame ettirme, barışa zorlama ve barışın yeniden yapılandırılması gibi, tüm operasyonlar, barışı destekleme operasyonları şemsiyesi altında yer almakta ve tümünün bu operasyona vücut verdiği belirlenmektedir. Kaldı ki, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin** kimi kararlarına dayansalar dahi, **Körfez Savaşı** ile **Somali, Rwanda, Haiti, Bosna-Hersek, Arnavutluk** ve **Doğu Timor'da** icra edilen operasyonlar da, nitelikleri itibariyle **Birleşmiş Milletler'in** kontrolü dışında kimi devletlerin veya devlet gruplarının denetiminde gerçekleştirilen operasyonlardır. Gerçekten de örneğin, **Körfez Savaşı, Koalisyon Güçleri** ve **Amerika Birleşik Devletleri'nin; Bosna-Hersek'te** ve **Kosova'daki** operasyonlar, **NATO'nun; 1999'da Doğu Timor'daki** hareketler, **Avustralya'nın** liderliğinde yirmiiki devletin kontrolünde ve sorumluluklarında icra edilmişlerdir.

Bu nedenledir ki, **Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşması** ile **Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşmasına Ek Protokol'de; Önleyici Diplomasî, Çatışmanın Önlenmesi, İnsanî**

⁸ Pazarıcı, bu konuda; özellikle Somali ve Eski Yugoslavya'daki barışı sağlama görevine ilişkin olarak B.M. Barış Gücü'nün yalnızca barışı koruma (**peacekeeping, maintien de la paix**) amacı ile hareket etmediği, barışı koruma (**peacemaking, rétablissement de la paix**) ve barışı zorla sağlama (**peace-enforcement, imposition de la paix**) nitelikli faaliyetlerde de bulunduğunu belirtmekte ve bu ifadesinden dolayı da olsa, genel olarak barışı koruma operasyonu ifadesinin bir takım operasyonları kapsamadığı izlenimi çıkmaktadır. Bkz. Pazarıcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, I. Kitap, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Ankara, 1999, s. 61.

Harekâtlar, Barışın Tesisi, Barışın Güç Kullanılarak Tesisi, Barışı Koruma ve Barış Yapma Operasyonları gibi operasyonlar; ayrı ayrı tanımlandıktan sonra, tüm bu tanımları içerecek şekilde, “**Barışı Destek Harekâtları; Askerî kuvvetler, diplomatik ve askerî unsurları kapsayan BM/AGİT görevlendirmelerine destek olarak, uzun vadeli siyasî bir çözüm veya görevlendirmede belirtilen diğer şartları yerine getirmek amacıyla tarafsız olarak icra edilen çokuluslu harekâtlardır. Bunlar barışı koruma ve barışın güçlendirilmesinin yanı sıra çatışmaların önlenmesi, barışı yapma, barışın tesisi ve insanî harekâtları kapsamaktadır**”⁹. biçiminde ifade edilmiştir. Bu tanımda da yer verildiği gibi, açıklanacak özellikleri nedeniyle, sözü edilen tüm operasyonları, genel olarak nitelemek için, **Barışı Destekleme Operasyonları-Peace Support Operations** teriminin kullanılmasının doğru bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir¹⁰.

⁹ 30 Temmuz 1999 Tarihli ve 4423 Sayılı Kanun ile onaylanması uygun görülen 26.9.1998 Tarihinde Üsküp’te imzalanan Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşması ile Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşmasına Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun için bkz. **Resmî Gazete** 1 Ağustos 1999, Sayı. 23773. Daha sonra Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşmasının İkinci Ek Protokolü’nün Onaylanması 8 Şubat 2001 Tarihli ve 4624 Sayılı Kanun ile Üçüncü Ek Protokolün Onaylanması ise 8 Şubat 2001 Tarihli ve 4625 Sayılı Kanun ile uygun bulunmuştur. Bkz. **Resmî Gazete** 15 Şubat 2001, Sayı. 24319. Ayrıca, 9 Ekim 2000 Tarihinde Selanik’te imzalanan, “Güneydoğu Avrupa Savunma Bakanları Süreci Çerçevesinde Bir Eşgüdüm Komitesinin Kurulmasına İlişkin Anlaşma”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığı’nın 15 Ocak 2001 Tarihli ve UNGY-II-557 Sayılı Yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 Tarihli ve 244 Sayılı Kanunun 3 ncü ve 5 nci Maddelerine göre, Bakanlar Kurulu’nca, 22 Ocak 2001 Tarihinde kararlaştırılmıştır. Anılan Anlaşma’nın Giriş Bölümünde aynen, “BM Şartı ve AGİT belgelerinde yer alan amaç ve ilkelere bağlılıklarını tekrarlayarak, Güneydoğu Avrupa devletleri arasında barış ve güvence katkıda bulunma, iyi komşuluk ilişkilerini ve yakın işbirliğini teşvik etme taahhütlerini doğrulayarak, 26 Eylül 1998’de Üsküp’te imzalanmış ve SEDM çerçevesinde akdedilmiş olan Güneydoğu Avrupa Çok Uluslu Barış Gücü Anlaşması’nda-Agreement on the Multinational Peace Force South-Eastern Europe (MPFSEE) yer alan amaç ve ilkelere uyma vaadlerini kaydederek,..” ifadelerine yer verilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete** 26 Şubat 2001, Sayı. 24330.

¹⁰ Baştürk de, söz konusu operasyonların tümünü içerecek biçimde, “**Barışı Destek Harekâtları**” terimlerini kullanmaktadır. Bkz. Baştürk, Adnan, “NATO Lojistiği Kapsamında Değişen Strateji ve Konseptler”, **Silâhlı Kuvvetler Dergisi**, Yıl: 119, Ekim 2000, Sayı 366, s. 84-89. Çaycı, "Barışı Destekleme Harekâtı" adlı makalesinde, "**barışı destekleme kavramı**" bölümünde bu harekâtın bir tanımını

2. BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARININ İÇERİĞİ VE TANIMI

Bu bağlamda, **Uluslararası Barış Akademisi-International Peace Academy (IPA)**, “barışı koruma” adı altında, **barışı destekleme operasyonunu**; “Devletlerin kendi içlerinde veya aralarında ortaya çıkan düşmanlıkların-saldırganlıkların, kontrol altına alınması, yumuşatılması ve sona erdirilmesi ve böylece barışın restore ve sürdürülmesi amacıyla **barışı üçüncü ülkelerin katılımıyla organize edilen ve yönlendirilen uluslararası çok uluslu asker, polis ve sivillerin gerçekleştirdikleri operasyonlardır.**” şeklinde tanımlamaktadır¹¹. Görüldüğü üzere, bu tanım oldukça geniş ölçüde olup, uluslararası müdahaleyi gerektiren çatışmalarda da uygulanabilen bir nitelik taşımaktadır. Ancak, bununla birlikte, uyumsuzlukların niteliği ile icra edilecek operasyonların tek tek içeriği ve sınırları bu tanımda yer almamaktadır¹².

Tanımdaki zorluk nedeniyle, **Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri Ghali**, tek bir operasyon tipi tanımı yerine, Temmuz 1992 yılında dört farklı operasyon tipini ele alarak bunları tanımlamaya çalışmıştır¹³. Bunlar;

Önleyici Diplomasî-Preventive Diplomacy: Taraflar arasındaki uyumsuzlukların ortaya çıkmasından önce önlenmesi, mevcut uyumsuzlukların tırmanmasının ve çatışmaya dönüşmesinin engellenmesi veya bunlar meydana geldiği zaman sınırlandırılması veya yayılmasına mani olunması için gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

Barışın Yapılması-Peacemaking: Birleşmiş Milletler Şartı'nın VI Bölümünde yer verilen barışçıl yöntemlerle düşman tarafların anlaşmaya getirilmesi faaliyetleridir.

Barışı Koruma-Peacekeeping: İlgili tarafların rızaları ile asker, polis ve sivillerin de dahil olduğu, **Birleşmiş Milletler** gücünün uyumsuzluk alanında konuşlandırılmasıdır.

vermeksizin, anılan kavramı genel olarak kullanmakta ve genel olarak “**çok uluslu harekât**” şeklinde konuyu ele almaktadır. Bkz. Çaycı Sadi, “Barışı Destekleme Harekâtı”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Yıl 113, Temmuz 1994, Sayı 341, s. 29-37.

¹¹ Bkz. Rikhye I., **The Thin Blue Line**, New Haven: Yale University Press, 1974.

¹² Barışı Destekleme operasyonları ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Odman M. Tefvik, **a.g.e.**

¹³ Ghali B. Boutros, **An Agenda for Peace**, A/47/277-S/24111. New York: United Nations, 1992.

Barışın Yeniden Yapılandırılması ve Pekiştirilmesi-Peacebuilding: Tekrar çatışmaya dönülmesini önlemek için icra edilen, barışı kuvvetlendirecek ve güçlendirecek yapılaşmayı belirleme ve tanımlama faaliyetleridir.

Buna karşılık, **Bhutto**, “**Barışı Destekleme Operasyonları**”nı, **barışı koruma operasyonları** adı altında beş kategoriye ayırmakta ve bu kategoriler arasında kesin sınırlar konulamayacağını ifade etmektedir¹⁴.
Bhutto;

Ateşkes ve ateşkes hatlarının izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili gözlemci gruplarının faaliyetlerini birinci kategori olarak tasnif etmekte ve bu kategoriye örnek olarak; **1946-1947**'de **Balkanlar**'da; **1947-1949**'da **Endonezya**'da; **1947**'den itibaren **Filistin**'de¹⁵; **1948**'den itibaren **Kaşmir**'de; **1958**'de **Lübnan**'da; **1962-1963**'de **Batı İran** ve **1963-1964**'de **Yemen**'deki faaliyetleri göstermektedir.

İki veya daha fazla ulusal kuvvetlerden oluşan askerî güçlerin, uluslararası sınırlarda devriye görevi yapmalarını, ikinci kategori olarak değerlendirmekte, buna örnek olarak; **Birleşmiş Milletler Gaza Şeridi Acil Kuvveti**'ni-**The United Nations Emergency Force (UNEF) in the Gaza Strip** örnek olarak vermektedir.

Dış müdahaleleri engellemek, iç hukuk ve kamu düzenini sağlamak amacıyla hükümete destek sağlamak üzere, konuşlandırılan askerî kuvvetlerin faaliyetlerini üçüncü kategori içinde ifade etmekte, buna örnek olarak da; **Birleşmiş Milletler Kongo Operasyonu**'nu-**United Nations Operation in Congo (UNOC)** vermektedir.

Toplumlar arasında meydana gelen çatışmaların yayılmaması için bir askerî varlığın oluşturulmasını ise, dördüncü kategori olarak sıralamakta ve buna örnek olarak; **Birleşmiş Milletler Kıbrıs Kuvveti**'ni-**United Nations Force in Cyprus (UNIFCYP)** göstermektedir¹⁶.

Saldırıları geri püskürtmek amacıyla, herhangi bir ülkede bir veya birden çok devletin askerî birliklerinin konuşlandırılması faaliyetlerini ise,

¹⁴ Bkz. Bhutto Zülfikar Ali, **Peace-Keeping by the United Nations**, Pakistan Publishing House Karachi, 1967, s. 7-8.

¹⁵ Arap-İsrail Çatışması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin rolü konusunda bkz. Yılmaz Türel, “Orta Doğu'da Güvenlik Sorunu ve Türkiye” **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 116-117.

¹⁶ Birleşmiş Milletler Kıbrıs Kuvveti-United Nations Force in Cyprus (UNIFCYP) ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Plümer Aytuğ, **Cyprus, 1963-64: The Fateful Years**, First Edition, Cyprus Research&Publishing Center, July 2003, s. 49-52.

son kategori içine almakta ve **Birleşmiş Milletler Kore Operasyonu**'nu-**The United Nations Operation in Korea-UNOK**, örnek olarak ifade etmektedir.

“**Barışı destekleme operasyonları**”; soğuk savaş stratejik güvenlik ortamında giderek artmış ve günümüzde Dünyanın değişik bölgelerinde ortaya çıkan barışı ve güvenliği tehdit eden etnik ve iç çatışmalar nedeniyle, önem ve boyutu değişerek uygulamaya konulmaya başlanmıştır. Örneğin, **Birleşmiş Milletler** ilk kırk yılda, **Kongo**'da yürüttüğü operasyonlar hariç olmak üzere, bu tür operasyonlardan yirmi civarında operasyon icra etmiştir. Özellikle, 1988 yılından itibaren, barışı destekleme operasyonlarının sayısı, ilk kırk yıla kıyasla bir sonraki, bir öncekinden daha karmaşık ve geniş olarak ikiye katlanmıştır. 1993 yılında **Birleşmiş Milletler**'in **Kamboçya**'da-**Cambodia**, yapmış olduğu barışın korunması operasyonuna otuziki ülkeden asker, sivil ve polis olmak üzere, yirmiiki bin personel katılmıştır. Yine, **Birleşmiş Milletler** yaptırımlarının uygulandığı ve **Amerika Birleşik Devletleri** öncülüğünde, **Somali**'de-**Somalia**, icra edilen barış operasyonlarına yirmiüç ülkeden, yirmiyedibinden fazla kişi katılmış ve bu operasyon yediyüzellimilyon **Amerikan Dolarına** mal olmuştur.

Barışı destekleme operasyonlarında yeni olan şey; yukarıda da değindiğimiz gibi, operasyonların yapısının karmaşık olması ve kapsamının genişlemesidir. Örneğin, 1993 yılında **Birleşmiş Milletler** kararı ile, **Eski Yugoslavya**'da altı ayrı barışı destekleme operasyonu icra edilmiştir. Bu operasyonlarda; savaşan taraflara karşı yaptırımların uygulanması, hava intikâllerinin yasaklanması, **Bosna**'ya insanî yardım sağlanması, tampon bölgelerin oluşturulması, **Makedonya Cumhuriyeti**'ne caydırıcı konuşlanmanın sağlanmasına ilişkin görevler yerine getirilmiştir. Diğer taraftan, **Kosova**'da bu operasyonlar hava saldırıları şeklinde devam etmiştir.

Askerî ve sivil kesim; barış operasyonlarının dinamiklerini çok iyi kavramak zorunda olup, ayrıca operasyon sırasında başarılı olabilmek için ne tür tedbirlerin alınması konusunda bilgili olmaları gerekmektedir. Her hangi bir zamanda, **Sina**'da, **Somali**'de, **Eski Yugoslavya**'da, **Hırvatistan**'da, **Kosova**'da, **Doğu Timor**'da veya **Makedonya**'da olduğu gibi, onbinlerce asker ve sivilin katılacağı barışı destekleme operasyonlarının olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Barışı destekleme operasyonları; savaş ortamına kıyasla belirsiz bir ortamda icra edilmektedir. Bir savaşa kıyasla, barış operasyonlarında savaşan taraflar konusunda, harekât plânlaması ile özel operasyon arasındaki bağlantılarda da belirsizlikler mevcuttur. Koşulları tahmin etmek, savaşa kıyasla daha zordur.

Barışı destekleme operasyonlarına katılan askerî birlikler ile sivil kuruluşlar ve bunların personeli¹⁷, örneğin **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Kızıl Haç** ve **Kızılay** gibi, belirli bir emir ve komuta zinciri içinde organize ve profesyonel silâhlı ordular ile değil, düzensiz gruplarla, teröristlerle veya halkın içinde yer aldığı çatışan silâhlı gruplarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu unsurlar, halkın oy verememe veya diğer bazı hoşnutsuzluklarını istismar etmek isteyebilir.

Savaşan güçler ile halk arasında yakın bağlar mevcuttur. Bu bağ, barışı destekleme operasyonlarında güç kullanılarak engellemek olası değildir. Bu operasyonlarda, genel olarak şiddet kullanılmaz. Askerî imkân ve kabiliyetler, sivil-asker işbirliğine dayalı ve psikolojik harekâta yönelik olarak kullanılmaktadır.

Ateş gücüne, ateş ile karşılık verilebilir. Savaşan taraflarla, savaşmayanlar arasındaki potansiyel bağlantılar nedeniyle, çatışma alanının siyasâl ve kültürel boyutları savaşa kıyasla çok kritik olur. Kuvvete, ancak yaşamın korunması veya zorunlu hallerde başvurulabilir, fakat bunun yıkıcı etkileri olmamalıdır. Ayrıca, barışı destekleme operasyonları çatışan taraflar arasında uzlaştırma sağlanacak şekilde icra edilir. Siyasî ve diplomatik tedbirlerin uygulanması ile başarılı sonuca ulaşılabilir ve barış için uygun koşullar oluşturulabilir. Bu operasyonlarda, askerî müdahaleler, siyasî amaçlara yönelik diplomatik, ekonomik, bilgiye dayalı ve insanî çabaların tamamlayıcı unsurlarıdır. Geleneksel zafer kazanma ve yenme konsepti, barışı destekleme operasyonlarında geçerli değildir.

1998 yılı, barışı destekleme faaliyetlerinin ellinci yılı olması nedeniyle, **Barışı Koruma Operasyonları Özel Komitesi'nin-Special Committee Peacekeeping Operations** üye devletlerin düzenlediği faaliyetleri ve barışın korunması operasyonlarının ellinci yılını ve operasyonlarda hayatlarını kaybeden **Birleşmiş Milletler** görevlilerini anmak için aldığı tavsiye kararı, **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu** tarafından 1997 yılı sonunda onaylanmıştır. Ayrıca, **Özel Komite** operasyonlarda hizmet verenlerin hatırlanması amacıyla, bir toplantı düzenlenmesini de tavsiye etmiştir.

1948 yılından itibaren 2001 yılına kadar, ellidört operasyon icra edilmiş olup, bunlardan kırkbiri, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**

¹⁷ Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin oluşturulması ile ilgili olarak bkz. Jale Civelek, "Birleşmiş Milletler Teşkilatı Tarafından Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Zorlama Tedbirlerinin Alınması, Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Kurulması ve Bu Kuvvetlerin Hukuki Dayanağı", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Sayı 1-2, Yıl 10, 1990, s. 13-49.

Kararı'na dayanarak son oniki yılda gerçekleştirilmiştir. Halen Dünya'nın değişik onbeş bölgesinde farklı aşama ve boyutlarda barışı destekleme faaliyeti sürdürülmektedir¹⁸. Bu operasyonlarda, yediyüzellibinin üzerinde askerî personel, polis ve yüzonbir ülkeden binlerce sivil görev yapmaktadır. Bu görevler sırasında, binaltıyüzelli görevli hayatlarını kaybetmiştir¹⁹.

3. BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARININ YAPILMASINA NEDEN OLAN OLGULAR

1945 yılında, adalet ve barış arasındaki yakın ilişki, **Birleşmiş Milletler Şartı** ile, “...adaletin korunması ve sözleşmeden doğan yükümlülüklerle saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş özgürlük içinde daha iyi yaşama koşulları sağlamaya,... uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye...” şeklinde dile getirilmiştir. **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın kabulünden üç yıl sonra, kabul edilen **1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi** ile de, insan onuru ve sosyal düzen ile ilgili temel haklar ve özgürlükler teker teker sayılarak gösterilmiştir. Yürürlüğe konulan evrensel nitelikteki düzenlemeler; tüm insan hakları ve özgürlüklerinden, kanun koyucu ve hakimlerin eğitiminden, yargı sistemlerinin, polis güçlerinin ve hükümlülerin modernizasyonuna kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bunun tek sebep ve amacı; başta kanun koyucular ve uygulayıcılar ile herkesin, insan haklarına saygısını geliştirmektir. Buna en büyük engel ise, savaşlar ve askerî kurallar gelmektedir²⁰.

Gelb, 1994 yılında yayımlanan bir makalesinde, **Soğuk Savaş** sonrası politikalarda, yeni temel sorunun ve gelişen yeni stratejilerin tanımlanmasının önemi üzerinde durmuştur. Gelb, **Soğuk Savaş** sonrasında küçük ölçekli çatışmalar ile iç savaşların arttığını ve bu savaşların istikrarlı

¹⁸ Başlangıcından bugüne değin elli yedi barışı destekleme operasyonu icra edilmiştir. Bunlardan kırküçü son bulmuş, ondördü ise, halen devam etmektedir. Devam eden operasyonlar, Orta-Doğu'da, UNDOF Golon (Height) UNIFIL (Lebanon), UNTSO (Middle East); Avrupa'da, UNFICYP (Cyprus), UNOMIG (Georgia), UNMIK (Kosova); Asya, UNMISE (East Timor), UNMOGIP (India-Pakistan); Africa, UNOCI (Cote d'Ivoire), UNMIL (Liberia), MONUC (Dem.Rep. of Congo), UNMEE (Ethiopia and Eritrea), UNAMSIL (Sierra Leone), MINORSO (Western Sahara). Bkz. <http://un.org/Depts/dpko/dpko/home.shtml>

¹⁹ <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/ques.htm>

²⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **United Nations Backgrounder, Human Rights**, “Independence of the Judiciary: A Human Rights Priority”, Published by the United Nations Department of Public Information Printed on recycled paper by the United Nations Reproduction Section, New York, August 1996, s. 1-2.

ülkelerin refahını olumsuz yönde etkilediğini ve bunun sorunun temelini oluşturduğunu ileri sürmektedir²¹. Jett, söz konusu savaşların genelde, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**'nin tanımladığı gibi, ülkelerin stratejik menfaatlerine büyük bir tehdit oluşturmaktan ziyade, yoğun insan hakları ihlallerine neden olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, bu tür savaşların, devletler arasında olmayıp, daha ziyade ekonomisi yanında, siyasal sistemleri zayıf olan Dünya'nın az gelişmiş ülkelerinde meydana geldiğini ifade etmektedir²². Yazarın bu görüşlerinde, kuşkusuz bir gerçek payı vardır. Bununla birlikte, yakın tarihte tanık olduğumuz iç savaşların, dinî ve etnik açıdan farklı grupların yaşadığı, bir diğer ifadeyle dinî ve etnik açıdan homojen olmayan sosyal dokuya sahip olan ülkelerde, meydana geldiği ve bu grupların, güçlü ülkeler tarafından kendi menfaatlerine yönelik olarak kullanılmaya çalışılarak istismar edildiği olgusu da, göz ardı edilmemelidir.

Bu tür savaşlar; yeterli eğitimi olmayan ordular ile belirli bir disipline sahip bulunmayan isyancı güçler arasında meydana gelmekte ve her iki tarafın da hafif silâhlarla teçhiz edilmeleri nedeniyle, bu savaşların doğaları gereği sona erdirilmesinin çok güç olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenledir ki, uluslararası toplumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden veya tehlikeye düşüren bu tür savaş ve çatışmalara karşı girişimi, barışı destekleme operasyonlarını genişleterek uygulama şeklinde olmaktadır. 1980'li yılların sonlarında ve 1990'ın başlarında, barışı destekleme operasyonlarının sayısı, niteliği, boyutu ve alanı çarpıcı şekilde artmıştır. Bu değişim ve gelişmede üç faktörün etkili olduğu gözlemlenmektedir.

Öncelikle, **Soğuk Savaş**'ın sona ermesi, süper güçlerin karşı karşıya gelmelerini ve büyük ölçekli savaşların çıkmasını engellemiştir. Süper güçlerin arasında, büyük bir rekabet olmasına karşın, 1970'lerin ortalarından, 1980'lerin ortalarına kadar, sadece Mart 1978 yılında **Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Kuvveti-United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)** olmak üzere, bir kez barışı destekleme operasyonu başlatılmıştır. Bununla birlikte, **Soğuk Savaş** sonrası dönemde, rekabetin yerini yavaş yavaş işbirliği almış ve **Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**'nin diğer üyeleri, bu savaşlarla ilgili olarak **Birleşmiş**

²¹ Bkz. Gelb Leslie, "Quelling the Teacup Wars", **Foreign Affairs**, November/December 1994, s. 5.

²² Bkz. Jett Dennis C., **Why Peacekeeping Fails**, Martin's Press, First Edition, New York, February 2000, s. 8.

Milletleri harekete geçirmeye başlamışlardır. Bunun sonucu, 1988 ila 1992 yılları arasında onüç barışı destekleme operasyonu başlatılmıştır.

İkinci faktör, silâhlı çatışmaların sıklıkla ortaya çıkışlarında ve tiplerinde geçmiş dönemlere göre, büyük değişiklikler meydana gelmiş olmasıdır. Özellikle, **İkinci Dünya Savaşı** sonrası dönemde, sömürgecilğe karşı ayaklanmalar ile bağımsızlık mücadelelerinin yoğun bir şekilde artması ve milliyetçilik hareketleri iç savaşların ortaya çıkmasına ve yeni Dünya coğrafyasında, yeni ülkelerin şekillenmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, **Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği**'nin çöküşü ve **Soğuk Savaş**'ın sona ermesi de, iki kutuplu Dünya düzeni yerine, **Amerika Birleşik Devletleri**'nin dominant olduğu tek kutuplu bir düzenin oluşmasına neden olmakla birlikte, Dünya barışı ve güvenliği açısından da yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Belirtilen gerek politik gerekse sosyal ve yapısal değişiklikler sonucu, silâhlı çatışma ve savaşların tür ve nitelikleri de değişmiştir. Geçmiş dönemlerde iki ülke arasında, organize edilmiş silâhlı kuvvetlerin, karşılıklı belli alanlarda ve bölgelerde yaptıkları savaşların yerini, günümüzde genellikle düzensiz kuvvetler, hafif silâhlar ve gerilla taktikleri ile yapılan iç savaşlar almıştır. Bir ülkenin siyasî sınırları içinde meydana gelen bu tür iç savaşların çözülmesi ise, iki ülke arasında meydana gelen silâhlı çatışmalardan daha güç olmakta ve dolayısıyla Dünya barış ve güvenliğini tehdit etmektedirler.

Bu tür savaşların önemli bir özelliğini de, kurbanlarının geçmişteki savaşlara kıyasla, sivil halk kitlelerini oluşturmasıdır²³. Gerçekten de, Onsekizinci Yüzyıldan 1970 yılına kadar süregelen dönemde, meydana gelen savaşlarda sivil kişilerin ölüm oranı, yüzde elli civarında olmasına karşın, bu sayı 1970'lerde yüzde yetmişüç ve 1990'larda ise, hemen hemen yüzde doksana ulaşmıştır²⁴.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmaya göre, 1985 ila 1995 yılları arasında meydana gelen bölgesel silâhlı çatışma sayısı, geçmiş yıllara oranla beş kat artmıştır. Bu araştırma, bu tür savaşların kırkiki milyon kişinin mülteci veya ülkelerinde yerlerinden edilmiş

²³ Uluslararası silâhlı çatışmalarda insan haklarına saygıya ilişkin düzenlemeler ve görüşler ile özellikle sivil halka yönelik ihlaller için bkz. Altuğ Yılmaz, "Respect of Human Rights in International Armed Conflicts", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 46, Haziran-Aralık 1991, Sayı. 3-4, Ankara, 1991, s. 13-14.

²⁴ Bkz. Fetherstone A., **Towards a Theory of United Nations Peacekeeping**, New York: St. Martin's Press, 1994, s. 21.

olmalarına sebep olduğunu ortaya koymuştur²⁵. Bu durumla ilgili gerekli olan insancıl yardımın maliyeti de, dörtmilyar **Amerikan Dolarına** ulaşmış ve 1980 yılında uluslararası toplumun bu tür yardıma katkısı da ikiye katlanmışır²⁶.

Üçüncü faktör ise, insancıl endişe ve ilginin dışında, barışı destekleme operasyonlarına ilgi ve rağbetin giderek artmasıdır. Buna neden, Devlet içi silâhlı çatışmaların sebep olduğu insan hakları ihlâllerine karşı, uluslararası toplumun yaptığı mücadelede, hiçbir şey yapmama veya askerî müdahale yerine, barışı destekleme operasyonlarının alternatif olarak kabul edilmiş olmasıdır.

Yoğun insan hakları ihlâlleri nedeniyle ortaya çıkan insanî afet, uluslararası toplumu harekete geçirmiş ve özellikle, **Birleşmiş Milletler**'e yardım eden çok sayıda **Hükümet Dışı Kuruluşlar-Non Governmental Organizations (NGOs)** ve bu durumlarla ilgili diğer kuruluşlar, silâhlı çatışmalarda yardım, kurtarma ve yeniden yapılandırma faaliyetlerinde görev almaya başlamışlardır. **Birleşmiş Milletler** ile yakın ilişki içinde bulunan **Uluslararası Dernekler Birliği-Union of International Associations** ondörtbinbeşyüzün üzerinde farklı uluslararası hükümet dışı kuruluşu tanımaktadır²⁷. Elde edilen verilerden, hükümet dışı kuruluşların sadece sayılarının değil, aynı zamanda etkileri ile kaynaklarının da dengeli bir biçimde son on yılda arttığı gözlemlenmektedir. **Hükümet Dışı Kuruluşlar**, yönetim ve çok büyük lojistik kaynak ve destekleri ile artan insancıl ihtiyaçlara cevap vermekte ve bu alanda lobi faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. **Dünya Barışının Hukuk Yoluyla Sağlanması Derneği**, 1963 yılında **Atina**'da üçbin hukukçunun katıldığı bir toplantı düzenlemiş ve özellikle iki bloklu dünyada nükleer ve konvansiyonel silâhların ve uluslar ötesinde çatışmaların yoğun yaşanma ihtimallerini de göz önüne alarak hukuk yoluyla barışı sağlamak için bir çaba içine girmiştir. Daha sonra, söz konusu dernek bu toplantıyı 1967 yılında da tekrarlamıştır²⁸.

²⁵ Bkz. Goshko J., "Regional Conflicts Threaten 42 Million Around World, U.S. Study Finds", **Washington Post**, April 5, 1996.

²⁶ Ayrıntılı bilgi için Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Gelişme Ajanslığı Danışmanı Brian Atwood'un açıklamasına bkz. Speech by USAID Administrator Brian Atwood, University of Maryland, November 2, 1995.

²⁷ Bkz. Moddero F., "The Growing Clout of NGOs", **Foreign Service Journal**, July 1995, s. 34.

²⁸ Bkz. Hakkı Süha Okay, "Yeni Hukuk Düzeninde Hukukun Barışa Katkısı", **Hukuk Merceği-Law Scope, Konferans ve Paneller 1998-2000**, Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2000, s. 425.

Tüm bu nedenler, **Soğuk Savaş** sonrası dönemde askerî müdahale yerine, barışı destekleme operasyonlarının çok daha gerekli, imkân dahilinde olan ve arzu edilen faaliyetler olduğunu ortaya koymuştur. Diğer taraftan, istatistiki veriler de, sözü edilen üç faktörün, barışı destekleme operasyonlarının genişleyerek uygulanmasında etkili olduğunu gözler önüne sermektedir²⁹.

Barışı destekleme operasyonlarından **Namibia-Namibya, Cambodia-Kamboçya, El Salvador** ve **Mozambique-Mozambik**'te olduğu gibi, başarıları olmuştur. Bununla birlikte, bu başarılar kayda değer başarısızlıklar nedeniyle gölgelenmiş ve bu başarısızlıklar, medya ile uluslararası toplumun ön plana çıkmıştır. Bunun sonucu, söz konusu başarısızlıklar, **Birleşmiş Milletler**'e inancın azalmasına neden olmuştur. Ancak, barışı destekleme operasyonlarını savunanlar, gelecekte yapılabilecek bu tür operasyonlarla ilgili münakaşalarını sürdürdükleri gibi, **Somali** ve **Bosna**'da meydana gelen başarısızlıklara karşılık, mücadelelerine devam etmişlerdir.

Somali, Bosna ve **Ruanda**'dan alınan dersler ve edinilen deneyimler; barışı destekleme operasyonlarının isteksizce icra edildiğini ve bu nedenle, de uluslararası toplumun çok büyük acı çektiğini ortaya koymuştur. 1996 yılının Aralık ayında, **Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bill Clinton, Ruandalı** mültecilere, sığınmacılara ve yerlerinden edilmiş kişilere yardım edilmesi için, **Amerika Birleşik Devletleri** kuvvetlerini **Zaire**'ye gönderme kararı almıştır. Özellikle, politik baskılar, bu konuda öncülük yapan **Amerika Birleşik Devletleri**'ni barışı destekleme operasyonlarını desteklemeye ve katılmaya zorlamaktadır. **Başkan Clinton**, bu konuda, **22 Şubat 1996 Tarihinde Başkanlık Direktif Kararı**'nı yürürlüğe koymuştur.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ghali B. Boutros, **Supplement to an Agenda for Peace**, New York: United Nations A/50/60, 1995.

4. BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARININ TARİHİ GELİŞİMİ VE DÖNEMLERİ

Birleşmiş Milletler'in ellidokuz yıllık tarihinde, genelde barışı koruma operasyonları olarak adlandırılan barışı destekleme operasyonlarının-harekâtının, değişik şekil ve boyutlarda gerçekleştirildiği ve bu operasyonların kendi aralarında uygulama, nitelik, boyut, tarafları ve alanları yönünden farklılıklar taşıdığı anlaşılmaktadır. Wiseman, barışı destekleme operasyonlarını, tarihi gelişim süreci içinde olay olay inceleyip beş ayrı döneme ayırarak açıklamaya çalışmıştır³⁰.

Genel kabul gören bu ayrıma göre, barışı destekleme operasyonları; **Başlangıç-Oluşum Dönemi (1946-1957)**; **İddiacı Dönem (1956-1967)**; **Hareketsizlik Dönemi (1967-1973)**; **Yeniden Canlanma Dönemi (1973-1978)**; **İdame Ettirme Dönemi (1973-1985)** zaman dilimlerini içermektedir.

1985 yılından sonra da, bu operasyonların devam ettiğini göz önüne alan Fetherstone, bu dönemlere **Genişleme Dönemi** olarak, 1985-1993 zaman dilimini içeren bir dönem daha eklemiştir³¹. Ancak, Jett, son **Somali** barışı destekleme operasyonunda icra edilen çok az sayıdaki faaliyetleri ve bu faaliyetlerdeki sayı, boyut ve nitelikler ile diğer mevcut görevlerdeki durgunluğu ve düşüşü göz önüne alarak, 1993 yılından sonra başlayan ve devam etmekte olan son dönemin, **Daralma Dönemi-The Contraction Period** olarak adlandırılabilceğini ifade etmektedir³². 1993 yılında başlatılan ve en önemli barışı destekleme operasyonları olarak kabul edilen, eski **Yugoslavya** ve **Angola**'daki operasyonlar, daha önce icra edilen başarısız çabaların tekrarı niteliğinde kabul edilmektedir. Ancak, bugüne değin **Eski Yugoslavya ile Doğu Timor**'da-**East Timor** topraklarında yapılan insancıl yardım ve barışı yeniden yapılandırma operasyonları dahil, geniş çaplı barışı destekleme operasyonları gözönüne alındığında, bu **Dönem**'in başarısız olduğunu ileri sürmenin gerçeklerle bağdaşmadığı düşünülmektedir.

³⁰ Bkz. Wiseman H., "United Nations and International Peacekeeping: A Comparative Analysis", **The United Nations and the Maintenance of International Peace and Security**, UNITAR, 1987, s. 264, 99.

³¹ Bkz. Fetherstone A., **a.g.e.**, 1994, s. 21-22.

³² Bkz. Jett Dennis C., **a.g.e.**, s. 21-22.

5. BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARI, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARINA İLİŞKİN KONSEPT

Bariş destekleme operasyonları tarihi gelişim süreci içinde, **Birleşmiş Milletler** kararları çerçevesinde ve **Birleşmiş Milletler**'in öncülüğünde icra edilmişlerdir. Ancak, yakın tarihte bu olgu değişmiş ve **Birleşmiş Milletler**'in yanında, **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın **Bölgesel Andlaşmalar** Başlıklı Bölümü'ndeki hükümler ile **Kuzey Atlantik Andlaşması-The North Atlantic Treaty** hükümleri ve **Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı** kararları çerçevesinde, **NATO** da doğrudan doğruya bariş destekleme operasyonları düzenlemeye ve bu operasyonlara katılmaya başlamıştır.

Birleşmiş Milletler, bariş operasyonlarını **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın VI ve VII nci Bölümlerinde yer alan hükümlere göre icra etmek zorundadır. Bariş operasyonlarında, rıza ve tarafsızlık ilkelerinin tam olarak uygulanmadığı barişe zorlama operasyonları ise, **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın VII nci Bölümünde yer almaktadır. İlave olarak, **Birleşmiş Milletler** bu konuda çeşitli bildirimler yayımlamakta ve kararlar almaktadır. Bariş destekleme operasyonları, diplomatik destek sağlanmasından, insanî yardımların yapılmasına ve yeniden yapılandırmaya kadar çok geniş bir yelpazeyi içermekte ve bu tür operasyonlarda çeşitli belirsizlikler hüküm sürmektedir. Bu nedenlerle, **Birleşmiş Milletler** bu konuda genel bir konsept tespit etmemiştir. Ancak, her bir bariş destekleme operasyonu için sadece bu operasyona münhasır konsept tespit etmekte ve tespitlerini bu maddeler ile daha önce alınan kararlar ve bildirimlere dayalı olarak oluşturmaktadır.

5.1. Bariş destekleme operasyonları ile ilgili olarak, Birleşmiş Milletler örgütü içinde görev ve sorumluluk verilen organlar

Bilindiği üzere, uluslararası bariş ve güvenliği tehdit eden bir çatışmanın ortaya çıkması halinde çatışmanın çözümlenmesi, daha genel bir anlatımla uluslararası bariş ve güvenliğin sağlanması ve korunması görev ve sorumluluğu **Birleşmiş Milletler**'e verilmiştir. Bu nedenle, uyuşmazlıkların çözümlenmesi ve barişin desteklenmesine ilişkin operasyonların icra edilebilmesi için, **Birleşmiş Milletler Örgütü** içinde çeşitli birimler oluşturulmuştur. 1980 yılının sonuna kadar, **Birleşmiş Milletler**'de bu görevi yürüten organların tam anlamıyla teşkilatlandığını söylemek mümkün değildir. **Soğuk Savaş Dönemi** sona ermesine karşın, **Birleşmiş Milletler**'in çatışmaların önlenmesine ilişkin görev ve sorumluluğunda her hangi bir değişikliğe gidilmemiş, ancak bu dönemden sonra teşkilat yapısı

içinde bazı birimler oluşturulmuş ve çatışmaların önlenmesi için **Birleşmiş Milletler Örgütü** 1980 yılının sonlarından itibaren güçlendirilmeye başlamıştır.

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 34, 35, 11/3 ve 99 ncu Maddelerinde karar alma usûl ve esasları tespit edilmiş olup, barışı destekleme operasyonları için de, bu usûl ve esaslar uygulanmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olması durumunda, nasıl karar alınacağı bu maddelerde açık olarak belirtilmiştir. Bir çatışmanın patlak vermesi halinde, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi** veya **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu**, bu durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit edip etmediğini değerlendirmek üzere, konuyu **Birleşmiş Milletler Şartı**'nda yer alan hükümlere uygun olarak ele almaktadır.

Milletler Genel Kurulu-United Nations General Assembly, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi-United Nations Security Council tarafından kendisine getirilen, devletler arasındaki dostane ilişkileri bozan her hangi bir durum veya çatışmayı görüşmeye açmaktadır. Bu görüşmeler sonunda, **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu** tarafından alınan kararlar tavsiye niteliğinde olup, **Konseyi, Genel Sekreteri ve Üye Devletleri** bağlamamaktadır.

Birleşmiş Milletler operasyonlarının gerçekleşmesi için, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi-United Nations Security Council (UNSC)** ile **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu-United Nations General Assembly** kararlarının alınması zorunlu olup, bu kararlar operasyonların hukukî dayanağını oluşturmakta ve zaman zaman bu kararlar gözden geçirilmektedir.

Uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek bir durumun ortaya çıkması halinde, bu durumun araştırılması, incelenmesi ve gerekli kararları alması görevi, yasal olarak **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın VII Bölümü'ndeki hükümlere göre, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**'ne-**United Nations Security Council (UNSC)** verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Örgütü yapısına göre, **Güvenlik Konseyi**'ne bağlı olarak; **Askerî Karârgah Komitesi-Military Staff Committee (MSC), Daimi Komiteler ve Ad-hoc Komiteler-Standing Committees and Ad-hoc Bodies, Eski Yugoslavya İle İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesi-International Criminal Tribunal, Former the Yugoslavia (ICTFY), Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi-International Criminal Tribunal for Rwanda, Birleşmiş Milletler Irak İzleme, Gözleme ve Soruşturma Komisyonu-United Nations Monitoring,**

Verification and Inspection Commission in Iraq, oluşturulmuştur³³. Görüldüğü üzere, oluşturulan bu birimler, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden çatışmalarla ilgili olarak hayata geçirilmişlerdir.

Birleşmiş Milletler kuvvetine ve personeline ilişkin görev, yetki ve sorumluluklar, ayrıcalık ve bağımsızlıklar uluslararası anlaşmalar ile literatürde **The Mandate** olarak adlandırılan, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**, **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu** kararları ve ayrıca **Kuvvetlerin Durumuna İlişkin Anlaşma'lar-Status of Force Agreements (SOFAs)** ve **Kuvvetlerin Görevlerine İlişkin Anlaşma'lar-Status of Mission Agreements (SOMAs)** metinlerinde yer almaktadır. Bu belgeler yanında, ayrıca çeşitli anlaşmalar, direktif ve düzenlemeler de, operasyonların yapılmasına hukukî dayanak oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararlar ve yayımlanan bildirimlere, **Birleşmiş Milletler Şartı** yerine, genelde **1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi** gibi uluslararası belgeler, yeni yaklaşımların başlatılmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda; **Güvenlik Konseyi Zirvesi**'nden sonra, 1992 yılı Ocak ayında yayımlanan (S/23500) Sayılı **Bildiri, 678 ve 688 Sayılı Güvenlik Konseyi Kararları, Anlaşmazlıkların Devletler Arasında Barışçıl Yollarla Çözülmesine Dair Elkitabı-The Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes Between States** ve **1991 Tarihli Uluslararası Barış ve Güvenliğin İdamesi/Sağlanması İçin Birleşmiş Milletler Tarafından Soruşturma Yapılmasına Dair Bildiri-The Declaration on Fact Finding by the UN in the Field of the Maintenance of International Peace and Security** gibi, çeşitli karar ve bildirimler, **Birleşmiş Milletler**'e çatışmaların önlenmesi konusunda bir kaynak teşkil etmiştir³⁴.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, çatışmaların önlenmesi için ateşkes sağlanması ve diğer tedbirlerin uygulanması için karar alabilir veya durumu yerinde incelemek üzere, bir özel elçi veya arabulucuyu bölgeye gönderebilir. Alınan karar, **Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri**'nin-**United Nations Secretary General (UNSYG)** çatışmayı önleyebilmek için barış operasyonu uygulamak üzere, bir plân hazırlamasını gerektirebilir. Bu durumda, **Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri**, gayrî resmî görüşmelerin ve göreve ilişkin hazırlıkların yapılmasından sorumludur. Ancak, soğuk savaş öncesi devletler arasındaki kutuplaşmalar, süresi içinde etkin karar alma mekanizmalarının işletilmesini engellemiştir. **Birleşmiş Milletler**'in

³³ Birleşmiş Milletler Teşkilat yapısı için bkz. <http://www.un.org/aboutun/chart.html>

³⁴ Bkz. Drüke Luise, "The United Nations in Conflict Prevention", **The Art of Conflict Prevention**, s. 23.

bu konuda evrensel görev ve sorumluluğu bulunmasına karşın, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir çatışma ortaya çıktığı zaman, bu konu **Güvenlik Konseyi'nin Daimi Üyesi** olan beş devletin çıkarlarına bağlı olarak gündeme alınmıştır³⁵.

Bu kararlar genelde, diplomatik müzakereler sonucunda ve kriz hallerinde hazırlanmakta ve ülkelerin mutabakatı ile yayımlanmaktadır. Genelde, bir karar ne kadar açık ve ayrıntılı olur ise uygulanma şansı o kadar artmaktadır. İdeal olanı ise, kuvvetlerin gerekli hareket serbestliğine sahip olması, bunun için de kararın esnek olmasıdır. Operasyonlarla ilgili olarak; operasyon yapılması, operasyonlarda görev yapacak unsurlar, birliklerin konuşlanması, görev süresinin tespit edilmesi, bu sürelerin uzatılması veya uzatılmaması, operasyonlarda görevlendirilecek tüm unsurların sayısı, bunlara sağlanacak imkân ve kabiliyetler, görevlerin icra edilmesine ilişkin usûl ve esaslar gibi bütün konular ile **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi** tarafından alınan tüm kararlar, **Karar Metinleri'nde-Resolutions** yayımlanmaktadır.

6. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'DE KARAR ALMA MEKANİZMALARI VE BARIŞI DESTEKLEME OPERASYONLARINDA KARAR ALMA SÜRECİ

Destekleme operasyonları'nın (Barışın korunması operasyonlarının) yapılmasına ilişkin kararlar, belirli bir süreç içinde, **Birleşmiş Milletler** tarafından tespit edilen usûl ve esaslara yürütülmektedir³⁶. Bu çerçevede, **Birleşmiş Milletler Barış Destekleme Operasyonları'nda**; gözleme, izleme ve diğer görevleri icra etmek için imkânlarını kullanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, BAB ve NATO gibi, bölgesel askerî organizasyonlarla, birliklere katkıda bulunabilecek ülkelerle resmî olmayan temaslarda bulunmak üzere bir özel temsilci görevlendirmektedir.

Barış destekleme operasyonunun icra edileceği ülkeye ilişkin inceleme sonuçlarını, operasyon konseptini ve sağlanacak desteğe ilişkin hususlar ile **Kuvvetlerin Durumuna İlişkin Anlaşma-Status of Force Agreement SOFA** ve operasyonun malî finansmanını içeren rapor, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne** sunulmaktadır.

³⁵ Bkz. **y.a.g.m.**, s. 22-23.

³⁶ Bkz. **WEU Concept on Civil-Military Cooperation**, C (99) 207 2nd Rev., 21 November 2000, Annex-P.

Bu çalışmalar devam ederken taraflar arasında bir ateş kes anlaşması imzalanması ve müteakiben de bir barış anlaşması yapılması mümkündür.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin operasyon yapılması doğrultusunda karar vermesi halinde, **Birleşmiş Milletler Komutanı** atanmakta ve görevler tespit edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi adına operasyona ilişkin hazırlık çalışmalarının yürütülmesinden ve operasyon bölgesinde operasyonun yönetilmesinden sorumlu olup, **Genel Sekreter**, operasyonun yönetilmesine ilişkin yetkilerini, **Özel Temsilcisi**'ne veya **Birleşmiş Milletler Kuvvet Komutanı**'na devretmektedir.

7. BARIŞIN DESTEKLENMESİ HAREKÂTINDA GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURULMASI GEREKEN TEMEL İLKELER

Barışı destekleme operasyonlarında göz önünde bulundurulacak temel ilkeler literatürde genel olarak; rıza, kuvvet kullanmama, tarafsızlık, içişlerine karışmama, kuvvet mensuplarının özel statüye sahip olması şeklinde beş kategoride ele alınmaktadır³⁷. Barışı destekleme operasyonlarının başarısı, önemli ölçüde bu ilkelerin uygulanmasına bağlıdır ve bu konuda uluslararası toplumda genel bir konsensüs oluşmuştur. Bu ilkelerden; rıza, kuvvet kullanmama ve tarafsızlık ilkeleri temel ilkeler olarak kabul edilmekte uygulamalarda diğer ilkelere de uyulmaktadır.

Urquhard barışın korunması operasyonunun başarılı olabilmesi için yukarıdaki ilkelere ek olarak, **Güvenlik Konseyi**'nin gerekli desteği sağlaması ve bu desteği devam ettirmesi; operasyonun açık ve uygulanabilir olması; barışın korunması operasyonlarına katkıda bulunan ülkelerin yeterli sayıda ve nitelikte askerî personel vermesi ve **Güvenlik Konseyi**'nin daimi üyeleri başta olmak üzere, üye devletlerin gerekli malî ve lojistik desteği sağlaması gerektiğini kabul etmektedir³⁸.

³⁷ İlkelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nalcıoğlu Orhan, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1997, s. 49-88. Ayrıca bkz. **Barışı Destekleme Harekâtı**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1994. s. 51-52.

³⁸ Bkz. Urquhard Brian, "The UN: From Peace Keeping to a Collective System?" **Adelphi Paper 265**, International Institute for Strategic Studies, Winter 1991-1992, s. 18-29.

7.1. Rıza

Barışı destekleme operasyonunda uygulanacak hukukî ilkelerden birincisi, “**rıza**” ilkesidir. **Birleşmiş Milletler** barışı destekleme operasyonu, rızaya dayanmaktadır³⁹. Adından da anlaşılacağı üzere, barışı destekleme operasyonunun uygulanabilmesi için uyuşmazlıklara taraf olanların, bu operasyona rıza göstermeleri gerekmektedir. İlk adım olarak, barışı destekleme görevlileri konuşlanmadan önce **Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri**, yoğun diplomatik çaba harcamakta ve tarafların rızasını almaktadır. Barışı destekleme operasyonları, klâsik askerî operasyonların yapıldığı ortamlardan çok daha farklı ortamlarda ve farklı amaçlara yönelik olarak icra edilmektedir. Barışı destekleme operasyonları, tamamen askerî bir görevle sınırlı değildir. Bu operasyonlarda pek çok askerî olmayan görev yapılır ve insanî operasyonlara çok sayıda sivil organizasyon katılabilir. Barışı destekleme operasyonlarının başarılı olması, verilen görevlerin icra edilmesine bağlıdır. Çatışmaya taraf olanların sürdürülen çabalarla ilgili olarak rızası alınırsa, barışın korunması operasyonları başarılı olabilir. Rıza çatışmaların tırmanmasına karşı bir engel olup, çatışmaya müdahil olan taraflar arasında bir çözüme gidilmesi için gerekli olan ortamı hazırlar. Rızanın sağlanması ve sürdürülmesi diplomatik ve askerî çabaların tüm seviyelerinde büyük önem taşır. Rıza sıklıkla resmî anlaşma sonucunda açık olarak tanımlanabilir.

7.2. Kuvvet kullanmama ilkesi

Birleşmiş Milletler Şartı'nın VII nci Bölümü, “**Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Yapılacak Hareket**” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu Bölümde yer alan 39 ncu Maddede **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**'nin barışın tehdit edildiği, bozulduğu ve bir saldırı eylemi olduğunu saptaması halinde, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunacağı ve bu Bölümde yer alan önlemlerden hangilerinin alınacağını kararlaştıracağı hükme bağlanmıştır. Aynı Bölümün 41 nci Maddesinde, **Güvenlik Konseyi**'nin

³⁹ “...barışı muhafaza, bu kadar çeşitli şekillere girebilir ve gücü ve teşkilâtı geniş çapta değişen kuvvetleri gerektirebilirse de, tabiatı dolayısıyla, diğer bütün harekât şekillerinden tamamen farklıdır. Asıl fark, barışı muhafaza kuvvetinin, bir uyuşmazlıkta her iki tarafın hesabına ve onların daveti üzerine harekete geçmiş olmasındadır ve bu yüzden, mümkün olduğu kadar, taraflardan hiç birine karşı hasmane faaliyetlere girişmeksizin görevini yapmalıdır.” Bkz. Kitson Frank, (Çev. Özel Harp Dairesi Başkanlığı), **Ayaktanma, Yıkıcı Faaliyetler ve Barışı Muhafazada Askerî Birliklerin Kullanılması**, Mart 1975, s. 122.

kararlarını uygulamak için silâhlı kuvvet kullanılmasını içermeyen ne tür önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabileceği, üye ülkelere bu önlemleri uygulamak üzere çağrıda bulunabileceği belirtilmekte ve bu önlemlerin; ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını ve diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebileceği açıklanmaktadır. 42 nci Madde, **Güvenlik Konseyi**'nin bu önlemlerin yetersiz kalacağı veya kaldığı kanısına varması halinde, hava, deniz ve kara kuvvetleri yolu ile gerekli gördüğü her türlü girişimde bulunabileceğini hükme bağlamış ve bu girişimlerin; nümayişler ile abluka ve üye ülkelerin hava, deniz ve kara kuvvetleri tarafından yapılacak operasyonları içerebileceği açıklanmıştır.

Görüldüğü üzere, **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın VII nci Bölümünde bulunan 42 nci Maddesinde açıklanan önlemler, kuvvet kullanılmasını içeren tedbirler olup, barışı destekleme operasyonu, teknik anlamda bu kategori tedbirler içinde yer almamaktadır. Çünkü, destekleme operasyonları, bir zorlama harekâtı değildir. Bu tür operasyonda, operasyona katılan kuvvetlerin kendilerini savunmaları durumu hariç olmak üzere, "**kuvvet kullanmama ilkesi**"ni uygulamaları gerekmektedir. Bu bağlamda, **Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri General Dag Hammarskjöld**'e göre, barışı koruma operasyonu, literatürde askerî olmayan, ancak askerlerin yerine getirebileceği bir harekât olarak nitelendirilmektedir⁴⁰.

Barışı destekleme operasyonlarında kuvvet kullanılmaması, temel prensip olarak **NATO** ve **Batı Avrupa Birliği (BAB)** gibi, uluslararası güvenlik kuruluşları tarafından da kabul edilmiş ve bu prensip konsept ve doktrinlerinde de yer almıştır⁴¹. Bu nedenle, anılan kuruluşlar tarafından **Çatışma Kuralları-Rule of Engagement (ROE's)** belirlenmiş ve kuvvetin sadece kendini savunmak amacıyla ve **Angajman Kuralları**'na göre, silâh kullanılabileceği kabul edilmiş, ancak **Birleşmiş Milletler**'in liderliğinde yapılan operasyonlarda **Çatışma Kuralları**'nın, **Birleşmiş Milletler** tarafından onaylanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.

7.3. Tarafsızlık ilkesi

"Tarafların güvenini kazanmak ve muhafaza etmek için Barışı Destekleme Kuvveti'nin tarafsızlığı, önem arz etmektedir. Tarafsızlığı temin etmeye yardımcı olmak için, Barışı Destekleme Kuvveti geniş coğrafi temsil

⁴⁰ Bkz. Orhan Nalcıoğlu . **a.g.e.**, s. 56.

⁴¹ Bkz. **WEU Concept on Civil-Military Cooperation**, C (99) 207 2nd Rev. 21 November 2000. Ayrıca bkz. **NATO Civil-Military Co-operation Doctrine**, Provisional Final Draft, 31 March 2001.

ile çok ulusluluk temeline oturtulmaktadır. Barışı Destekleme Kuvveti, taraflardan birinin lehinde faaliyetlerde bulunulduğunda, verimliliğinin azalması ve görevi başarması, dolayısıyla görev hudutlarının dışına çıkılması gündeme gelmektedir.⁴² Bu bakımdan, “Tarafsızlık, güven ve itimat yaratmak için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu nedenle, Barışı Destekleme Birliklerinin çok uluslu olması arzu edilmektedir.”⁴³

7.4. İç işlerine karışmama

İç hukukta egemenlik, uluslararası hukukta ise, bağımsızlık olarak tanımlanan “**egemenlik**” kavramı, **Uluslararası Adalet Divanı** kararlarında, devletin unsurlarından biri olarak belirtilmektedir. **Uluslararası Sürekli Adalet Divanı**, bir istişarî görüşünde, devlet egemenliğini uluslararası hukukun temel ilkesi olarak kabul etmiştir. Ayrıca, **Uluslararası Sürekli Adalet Divanı, 7 Eylül 1927 Tarihli Lotus/Bozkurt Davası'na-Lotus Case** ilişkin kararında da, uluslararası hukuku, “**egemen devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk**” ifadeleriyle tanımlamış ve egemenliği devlet kişiliğinin zorunlu bir unsuru olarak değerlendirmiştir⁴⁴. Ayrıca **Divan, 17 Ağustos 1923 Tarihli Wimbledon Davası'nda-Wimbledon Case**, “**uluslararası bağlantılar yapma yetkisinin bizzat devlet egemenliğinin bir sonucu olduğunu**” belirtmiştir. Devlet egemenliği ve bağımsızlık, devlete uluslararası alanda yetkiler tanımaktır⁴⁵. Uluslararası ilişkilerde devlete

⁴² Bkz. **Barışı Destekleme Harekâtı**, s. 51.

⁴³ Bkz. **Çok Uluslu Kuvvetler Barışı Koruma ve NATO**, Güneydoğu Avrupa Müttefik Kara Kuvvetleri Komutanlığı, İzmir-Türkiye, 1994 s. 3. Ayrıca bkz. **Multinational Forces Peacekeeping and NATO**, s. 13.

⁴⁴ Lotus-Bozkurt Kararı için bkz. **PCIJ**, 7 September 1927, Series A, No. 10, s.18. Ayrıca bkz. Eroğlu Hamza, **Devletler Umumi Hukuku El Kitabı**, Ankara, 1978, s. 192. Meray Seha L., **Devletler Hukukuna Giriş**, Birinci Cilt, Yeniden Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, Ankara Üniversitesi Siyasâl Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 237, Ankara, 1978, s. 185. Balcıoğlu Mustafa, Bozkurt Enver, Kütükçü M. Akif, Poyraz Yasin, Ankara, Aralık 2003. Wimbledon Kararı için bkz. **PCJI**, Series A, No: 1, 1923, s. 25. Ayrıca bkz. Pazarıcı Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, İkinci Kitap, s. 20-21.

⁴⁵ Devletin ülke üzerindeki yetkileri, “devletin iç egemenliği, ülke üzerinde bağımsızlık veya millî hakimiyet” sözcükleri ile ifade edilmektedir. Bkz. Meray Seha L., **a.g.e.**, s. 324. Kubalı, ülkenin hukuku niteliğini devlet egemenliğinin doğrudan doğruya veya dolayısıyla tatbik edildiği belirli sınırlarla çevrili yeryüzü parçası şeklinde değerlendirmektedir. Bkz. Kubalı Hüseyin Nail, **Anayasa Hukuku Dersleri**, İstanbul, 1971, s. 32.

tanınan yetkiler ise, devletin hak ve ödevleri olarak ortaya çıkmaktadır⁴⁶. **Uluslararası Hukuk Komisyonu** tarafından 1949 yılında hazırlanan “**Devletlerin Hakları ve Görevleri ile İlgili Bildiri Taslağı**’da-**Draft Declaration on the Rights and Duties of States**”, egemenlik veya bağımsızlık, devletlerin kendi refahlarını sağlama ve başka devletlerin hükümlerini altında olmaksızın özgürce gelişme ve yasal haklarının bozulmasını ve ihlâl edilmesini önleme yeteneği olarak tanımlanmış ve silâhlı saldırı ile devletin kişiliğine veya politik, ekonomik ve kültürel haklarına yapılan her türlü karışma-müdahale tehdit girişimi yasaklanmıştır⁴⁷. Yukarıda sözü edilen kararlara benzer bir tanımlama da, **Nikaragua Davası**’nda-**Nicaragua Case**, yapılmış ve uluslararası hukukun ilgili devletlerin kabul ettiği sözleşme ve diğer düzenlemelerle getirmiş olduğu sınırlamaların, diğer tüm devletleri de sınırlaması nedeniyle, egemenliğin sınırlandırılması şeklinde yorumlanmaması gerektiği belirtilmiştir⁴⁸. Bu bağlamda, uluslararası hukuk yönünden egemenliğin tezahürü ile sıkı sıkıya bağlı, **temel haklar/aslı haklar/münhasır haklar/ulusal haklar/ulusal yetki** şeklinde de tanımlanabilen kimi ilkeler ortaya çıkmaktadır. Bu ilkeler; **Devletlerin Egemen Eşitliği-Sovereign Equality of States, İşlere Karışmama İlkesi-Principle Non-Intervention** ve **Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik Yetkisi-Permanent Sovereignty Over Natural Resources** şeklinde dile getirilen ilkelerdir.

Birleşmiş Milletler Şartı, egemenliğe, dolayısıyla ulusal haklara büyük bir özen göstermiş ve bu özenini **Şart**’ta düzenlemek suretiyle açıkça ortaya koymuştur. Bu husus, **Birleşmiş Milletler Şartı**’nın 2 nci Maddesinin 7 nci Fıkrasında, “**İşbu Şart’ın hiçbir hükmü, ne özü itibariyle bir Devletin millî yetkisi içinde bulunan işlere, Birleşmiş Milletlerin karışmasına cevaz verir ne de Üyeleri, bu gibi işleri, bu Şart gereğince bir çözme tarzına bağlamaya icbar eder; bununla beraber, VII nci Bölümde derpiş edilen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına bu prensip hiçbir suretle hanel getirmez.**” şeklinde düzenlenmiştir. Ancak, **Birleşmiş Milletler** ulusal yetkinin niteliği ile içeriği konusunda, herhangi bir açık görüş belirleyememiştir. Bu nedenle, **Birleşmiş Milletler Organları**, önlerine gelen her bir sorunda, sorunu inceleyip tartışarak yaptıkları değerlendirme sonucunda, sorunun ulusal yetki alanına girip girmediğine karar vermektedirler.

⁴⁶ Bkz. Eroğlu Hamza, **a.g.e.**, s. 19.

⁴⁷ Bkz. **Yearbook of the ILC**, 1949, s. 286.

⁴⁸ Bkz. **ICJ Reports**, 1986, s. 3.

Bu ilkelerden içişlerine karışmama ilkesi; devletlerin ÷lkesel egemenliğine ve dolayısıyla ulusal yetki alanında kabul edilen konularda, saygı gösterilmesi gerektiği konseptinden ortaya çıkan, uluslararası yapılageliş kuralıdır⁴⁹. Bu kurala göre, devletlerin içişlerine karışma-müdahale yasaklanmıştır. Bu kuralın, genel biçimde ve uluslararası hukuk platformunda düzenlenmesi, **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21 Aralık 1965 Tarihli ve 2131 (XX) Sayılı Kararı** ile, “**Devletlerin İçişlerine Karışılmasının Kabul Edilmemesine İlişkin Bildiri**”nin-**Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States**” kabulü ile gerçekleşmiştir⁵⁰. Bu **Bildiri**'ye göre, hiçbir devletin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak her ne sebeple olursa olsun, diğer bir devletin dış ve içişlerine karışma-müdahale hakkı yoktur. Bu kural, daha sonra yine **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu** tarafından kabul edilen “**Uluslararası Hukukun İlkeleri İle İlgili Bildiri-Declaration on Principles in International Law**” ile de teyit edilmiştir. Bu **Bildiri**'de, “devletlerin uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin ÷lke bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler'in amaçlarıyla bağdaşmayacak bir şekilde kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan kaçınmaları; devletlerin uluslararası uyuşmazlıklarını barışçıl yöntemlerle çözümlenmeleri ve uluslararası barış ve güvenliği ve adaleti tehlikeye düşürmeme; herhangi bir milletin ulusal yetkisine giren konularda, Birleşmiş Milletler Şartı hükümleri uyarınca müdahale etmeme-karışmama; eşit haklar ve halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmeleri-self determination; her devletin birlikte veya ayrı ayrı Birleşmiş Milletler Şartı'na uygun şekilde insan haklarına ve özgürlüklerine saygıyı ve riayeti geliştirmeleri ve devletlerin egemen eşitliği” ilkeleri tespit edilmiştir.

Diğer taraftan, **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun “Saldırının Tanımı İle İlgili 1974 Tarihli Kararı**'nda da-**Defination of Agression Annexed to General Assembly Resolution 3314 (XXIX) of 1974**” bir devletin diğer bir devletin bağımsızlığına, ÷lke bütünlüğüne veya siyasî egemenliğine karşı veya **Birleşmiş Milletler Şartı**'nda yer alan amaçlar ve hükümlerle bağdaşmayan şekilde herhangi bir biçimde silâhlı kuvvet kullanması saldırı olarak tanımlanmıştır⁵¹.

⁴⁹ **Korfu Kanalı Davası**'nda-**Corfu Channal Case**, bu konu işlenmiştir. Bkz. ICJ Reports, 1949, s. 4, 35.

⁵⁰ Bkz. Shaw Malcolm N., **International Law**, Fourth Edition, A. Grotius Publication, Cambridge University Press, 1999, s. 784, 796.

⁵¹ Bkz. **y.a.g.e.**, s. 789.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı çerçevesinde 1 Ağustos 1975 Tarihinde düzenlenen **Helsinki Nihai Senedi**'ne bağlı **Katılan Devletler Arasında İlişkileri Yönlendirecek İlkeler Hakkında Bildiri**'nin VI ncı Maddesinde, **İçişlerine Karışmama İlkesi** düzenlenmiştir. Anılan Maddede, katılan devletlerin karşılıklı ilişkilerinin düzeyi hangi ölçüde olur ise olsun, diğer katılan devletin ulusal yetkisine dahil olan iç ve dış işlerine, doğrudan veya dolaylı, tek başına veya kolektif olarak her türlü karışma ve müdahaleden kaçınmaları gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, silâhlı müdahalenin her şeklinden ve böyle bir müdahale tehdidinden kaçınmaları gereği üzerinde durulmakta ve devletlerin egemenliğine bağlı olan haklarının kullanılmasını kendi yararlarına tabi hale getirmeyi ve böylece bir avantaj elde etmeyi amaçlayan, herhangi bir askerî, siyasî, ekonomik harekete veya başka bir zorlamaya girişmelerinden kaçınmaları vurgulanmaktadır⁵².

Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı'nın Taraf Devletler Arasında Dostane İlişkiler Bölümü'nde, **Avrupa**'da demokrasiyi, barışı ve birliği desteklemek ve geliştirmek için **Helsinki Nihai Senedi**'nin **On İlkesi**'ne sadakatle uyulacağı taahhüt edilmek suretiyle, **İçişlerine Karışmama İlkesi** bir kez daha dile getirilmiş ve herhangi bir ülkenin toprak bütünlüğüne ve siyasî bağımsızlığına karşı kuvvet kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmaktan veya bu belgelerde yer alan ilke ve amaçlarla bağdaşmayan şekilde girişimlerde bulunulmaktan kaçınılması taahhüt edilmiştir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği sürecinde, ulusal yetki alanına girdiği kabul edilen içişlerine karışmama ilkesi konusunda; esas olarak zorlama niteliğinde olan, başka bir anlatımla kuvvet kullanmayı veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmayı içeren eylemleri yasaklamaktadır. **“Bununla birlikte, insan haklarının ulusal yetki alanına girdiği görüşü, insan hakları ihlalleriyle suçlanan devletlerin, kendilerine yönelik eylemin zorlayıcı nitelikte olup olmadığına bakılmaksızın, içişlerine karışıldığını iddia etmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, uzun bir dönem boyunca bu konudaki temel sorun, insan haklarının ulusal yetki alanına girip girmediği sorunu olmuştur. Oysa, AGİK belgeleri zaten bu konudaki üstlenimleriyle, diğer konularda olduğu gibi, insan haklarına ilişkin olarak da ulusal yetki iddiasını geçersiz kılmaktadır. Ama, daha da önemlisi, artık insan**

⁵² Bkz. Gündüz Aslan, **Milletlerarası Hukuk ve Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1994, s. 551.

haklarının devletlerin ulusal yetki alanında bulunmadığı evrensel düzeyde kabul edilmektedir.⁵³

Gerçekten de, son yıllarda **Bosna-Hersek, Kosova ve Doğu Timor**'da icra edilen operasyonlar ile **Kuzey Irak**'ta zaman zaman girişilen eylemler, insan haklarının korunması ile insanî yardım konseptine dayandırılmaktadır. Sadece bu operasyonlar dahi, klâsik öğretinin aksine, çağdaş öğretilerde ön plâna çıkan ve uluslararası hukukun süjesi haline gelen ve uluslararası düzenlemelerle korunmaya ve himaye altına alınmaya çalışılan insan hakları ve özgürlüklerinin yoğun, sistematik ve sürekli biçimde ihlalleri karşısında, uluslararası toplumun zorlama tedbirleri almasının veya kuvvet kullanmasının, içişlerine karışma-müdahale olamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Günümüz uluslararası hukuk öğretisi ve uygulamasında, koşulları oluştuğunda uluslararası toplumun, barış ve güvenliğin tesisi ve yoğun insan hakları ihlallerinin önlenmesi amacıyla, karışma hakkı, hatta ödevi olduğu ileri sürülmekte ve kabul edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Şartı ve sözü edilen Bildirilerle vurgulanan, içişlerine karışmama-müdahale etmeme ilkesi, **Amerika Birleşik Devletleri**'nin **Nikaragua'ya Karşı Askerî ve Benzeri Faaliyetler Davası**'nda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. **Nikaragua**'nın 9 Nisan 1984 Tarihli başvurusu üzerine ve **Amerika Birleşik Devletleri**'nin **Divan**'ın bu olayda yetkisi bulunmadığı şeklindeki itirazına karşın, **Uluslararası Adalet Divanı** önünde açılan bu davada, **Divan 26 Kasım 1984 Tarihli Kararı** ile yetkili olduğunu kabul etmiş ve **Davayı 27 Haziran 1986 Tarihli Kararı** ile sona erdirmiştir. **Divan** bu **Kararı**'nda, **Amerika Birleşik Devletleri**'nin ortak yasal savunma esasına dayalı iddialarını reddetmiş ve uluslararası hukukun kurallarını ihlâl ettiği sonucuna varmıştır.⁵⁴”

Uluslararası hukukun bu en önemli ilkesine göre, barışı destekleme operasyonlarında da, operasyon yapılan ülkenin içişlerine karışılmaması asıldır. Ancak, **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın 2 nci Maddesinin 7 nci Fıkrasının İkinci Cümlesine göre, bu ilke **Şart**'ın VII nci Bölümünde yer verilen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına engel oluşturmamaktadır. Dolayısıyla, barışı destekleme operasyonları öğretiye göre, **Şart**'ın VI ve VII

⁵³ Bkz. Alpkaya Gökçen, **AGİK Sürecinden AGİT'E İnsan Hakları**, Birinci Basım: Mart 1996, İstanbul, s. 119.

⁵⁴ Bkz. Toluner Sevin, “Nikaragua'ya Karşı Askerî ve Benzeri Faaliyetler Davası'ndaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı”, **Mahmut R. Belik'e Armağan**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul, 1993, s. 392, Dipnot 4. **ICJ Reports**, 1986, s. 14.

nci Bölümleri arasında yer aldığı kabul edilen tedbirlerden olsa dahi, zaman zaman operasyonun niteliği, boyutu ve içeriğine göre, içişlerine karışmama ilkesi bir yana bırakılarak, operasyonlar icra edilmektedir.

Daha önce de açıklamaya çalıştığımız gibi, barışı destekleme operasyonları içeriğinde; **Önleyici Diplomasî-Preventive Diplomacy, Çatışmanın Önlenmesi Conflict Prevention, Barışın Korunması-Peacekeeping, Barışın Yapılması Peacemaking, İnsanî Yardım-Humanitarian Aid, Barışa Zorlama-Peace Enforcement, Barışın Yapılandırılması ve Pekiştirilmesi-Peace Building** gibi operasyonlar yer almaktadır. Ancak, bu operasyonlardan çatışmanın önlenmesi, barışa zorlama ve barışın yeniden yapılandırılması operasyonlarında, devletlerin içişlerine zorunlu olarak müdahale edilmektedir. Örneğin, **Birleşmiş Milletler Şartı'nın** VII nci Bölümü çerçevesinde girişilen barışa zorlama harekâtı, çatışmanın tüm tarafların rızası olmadığı veya belirsiz olduğu durumlarda, icra edilen ve zorlayıcı nitelik taşıyan bir harekâttir. Aynı şekilde, barışın yeniden yapılandırılması ve pekiştirilmesinde de, içişlerine karışma-müdahale söz konusu olabilmektedir. **Kongo, Somali, Irak, Bosna-Hersek, Kosova ve Doğu Timor**'da icra edilen operasyonlardaki müdahaleler, içişlerine karışmama ilkesinin istisnalarına örnek olarak gösterilebilir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, büyük güçler ve bölgesel örgütler ile anlaşarak işbirliği içinde, dünya barış ve güvenliğini tehlikeye düşürecek durumlarda, askerî müdahalede bulunma konseptini oluşturmuş bulunmaktadır. Özellikle, 1990'lı yılların başlarında **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**, kuvvet kullanılması konusunda diğer devletler ile bölgesel örgütlere destek çıkmış ve onları cesaretlendirmiştir. 1992 yılında **Birleşmiş Milletler Eski Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali, Güvenlik Konseyi'nin** barışa zorlama kuvvetlerinin daha da yaygınlaştırılması konusunda çaba harcamış ve "**In Agenda for Peace 1992**" başlıklı yayında, kuvvet kullanılmasına izin verilmesini tavsiye etmiştir. Özellikle, **Eski Yugoslavya, Haiti, Liberia ve Somali**'de olduğu gibi, iç silâhlı çatışmalarda ağır ve ciddi insan hakları ihlâlleri nedeniyle, **Birleşmiş Milletler**'in askerî müdahalede bulunması ve insan hakları ihlâllerinin önlenmesi için uluslararası toplum ile medya hem **Birleşmiş Milletler**'e hem de büyük güçlere baskıda bulunmuşlardır.

Eski Yugoslavya, Haiti, Liberya ve Somali'de olduğu gibi, iç silâhlı çatışmalardan kaynaklanan yoğun insan hakları ihlâlleri hem halkı hem de kitle iletişim araçlarını önemli ölçüde etkilemiş ve bunların baskısıyla, **Birleşmiş Milletler**'in askerî müdahalede bulunması zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda, özellikle **Birleşmiş Milletler** ve büyük güçlerin insancıl amaçlarla iç çatışmalarda, içişlerine karışılmaması ilkesini değiştirerek, askerî

müdahaleleri meşrûlaştırdıkları kabul edilmektedir⁵⁵. **Irak** yönetiminin vatandaşlarına karşı giriştiği katliam nedeniyle, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**'nin, kabul ettiği **5 Nisan 1991 Tarihli ve 688 Sayılı Kararı**; devletin vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini ihlâl etmek suretiyle uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesi durumunda, **Birleşmiş Milletler**'in müdahalesini öngören ilk karardır. Oysa, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi** tarafından, daha önce **Uganda**'da **İdi Amin** ve **Kamboçya**'da **Pol Pot** tarafından vatandaşlarına yapılan mezalim, bu şekilde değerlendirilmemiş ve gerek **Birleşmiş Milletler** gerekse güçlü devletler tarafından kuvvet kullanılmamış ve müdahale edilmemiştir.

Eski Yugoslavya'daki etnik temizleme-soykırım şeklinde gerçekleştirilen iç savaş, ambargo uygulanmasına ilişkin **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi** tarafından **25 Eylül 1991 Tarihli ve 713 Sayılı Karar**'ın alınmasına neden olmuştur. Daha sonra, **Sırbistan** ve **Montenegro/Karabağ**'a, **30 Mayıs 1992 Tarihli ve 757 Sayılı Karar** ile kapsamlı ekonomik yaptırımlar uygulanması kabul edilmiştir. Her iki **Karar** ile **Yugoslavya**'nın iç çatışmaları, uluslararası çatışma şekline dönüştürülmüştür. Bunun sonucu, dış güçler tarafından iç savaşa askerî müdahale yapılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, dağılmakta veya çökmekte olan devletlerde, tam egemenliğin tartışılır olması durumunda, **Birleşmiş Milletler** ile güçlü devletler, bu devletlere müdahale etmeleri kaçınılmaz olmuştur. Bu duruma en iyi örnek, **Somali**'dir. **Somali** örneğinde olduğu gibi, meşrû devlet hakimiyetinin tam anlamıyla ortadan kalkması nedeniyle, devlet egemenlik ve yetkisi sorunları söz konusu edilmemiş ve tartışılmamıştır. Dolayısıyla, askerî müdahale bir devletin içişlerine karışma niteliğinde görülmemiştir.

1993 yılında, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**, **Haiti**'deki durumun, uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini saptamıştır. Bu saptama paralelinde, **Konsey**, **16 Haziran 1993 Tarihli ve 841 Sayılı Kararı** ile **Haiti**'ye karşı ticarî ambargo uygulanması kararı almıştır. **Haiti**'de meydana gelen bu duruma; **Devlet Başkanı Jean-Bertrand Aristide Hükümeti**'nin bir **Darbe-coup d'état** sonucu sürgüne gönderilmesi, baskı ve zulümden kaynaklanan korkular, ekonomik durumun bozulması sonucunda komşu ülkelere yönelik olarak meydana gelen büyük nüfus hareketleri, **Haiti** meşrû hükümetinin **Birleşmiş Milletler**'den ticarî ambargo uygulanması talebi ile, daha önce mevcut olan **Amerikan Devletleri Örgütü-Organization American States (OAS)** tarafından uygulanan ambargo neden

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Harris D.J., **Cases and Materials on International Law**, London, 1991, Sweet& Maxwell.

olmuş ve sonuçta, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 841 Sayılı Kararı** almıştır. **Haiti** olayına kadar, daha önce **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**, egemen bir devlette meydana gelen darbeden sonra, eski rejimi yeniden tesis etmek için doğrudan doğruya herhangi bir müdahalede bulunmamış ve darbeleri egemen devletlerin iç işleri olarak değerlendirmiştir. **Haiti** olayından sonra, **Birleşmiş Milletler**'in ülkelerin içişlerine karışmama uygulamalarında değişiklik meydana gelmiştir. **Güvenlik Konseyi Başkanı**, söz konusu **Karar**'a, itibar edilmediğini ve uyulmadığını açıklamış olmasına karşın, bu **Karar Güvenlik Konseyi** uygulamalarında değişiklik olduğunu göstermesi açısından önemli bir karardır.

1998 Şubat ayında, **Soğuk Savaş** sonrasında, yoğun insan hakları ihlallerini önlemek ve demokrasiyi yeniden yapılandırmak için yapılan müdahalelerden önce, **Batı Afrika Devletleri İzleme Grubu Ekonomik Topluluğu-Economic Community of West African State Monitoring Group-ECOMOG**, demokratik olarak seçimle işbaşına gelen meşrû hükümeti, 1997 yılı Mayıs ayında deviren **Sierra Leone**'deki askerî cuntayı devirmek için, çoğu **Nijeryalı** askerlerden oluşan kendi kuvvetlerini kullanmıştır. **Batı Afrika Devletleri İzleme Grubu Ekonomik Topluluğu ECOMOG**; **Afrika Birliği Örgütü-Organization of African Unity (OAU)** ile **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi**'nin tam desteğini alarak, özellikle rejimi kurtarmak amacıyla askerî müdahalede bulunmuştur. Bu örnek, **Birleşmiş Milletler** ile bölgesel örgütlerin işbirliği içinde, içişlerine karışmama prensibinin ihlâli olarak kabul edilmeyen askerî müdahaleleri açıkça göstermektedir.

Liberia'da, 1990 yılı ile düzenin sağlandığı ve istikrarlı bir ortamın oluşturulduğu 1997 yılı arasında, **ECOMOG** bir tarafta **Gio/Mano**, diğer tarafta **Krahn/Mandingo** etnik gruplarının yoğun şekilde katliâm ve soykırımlarını durdurmak için silâhli güç kullanmış ve içişlerine müdahale etmiştir⁵⁶.

Müdahale kuvvetlerinin amacı, önceleri insanî yardım sağlanması ile sınırlı kalmıştır. Ancak, bu amaç ve hedefler, **Körfez Savaşı**'nı-**Gulf War** takiben, çatışmalara müdahale etmek için askerî kuvvet kullanılması zorunluluğu nedeniyle, iç çatışmaların niteliğine göre giderek genişletilmiştir. Çatışmaların giderek artması sonucunda, yeni kararlar alınmış ve bu kararların devletlerin egemenliği üzerinde de etkisi olmuştur. Özellikle, iç

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Magyar Karl P. & Conteh Earl-Morgan, **Peacekeeping in Africa: ECOMOG in Liberia**, London, 1998, Macmillan.

çatışmalarda çatışmalar sonucunda, özellikle sivillere yönelik mezalim, toplu kıyımlar ve büyük kayıplar, devlet egemenliğini tartışılır hale getirmiştir.

Gerek **Birleşmiş Milletler**'in gerekse güçlü devletlerin çatışmaların önlenmesi amacıyla büyük çaba harcamalarına karşın, literatürde güçlü devletlerin zaman zaman kendi menfaatlerini korumak için, **Birleşmiş Milletler**'den araç olarak yararlandıkları ve ülkelerin içişlerine karıştıkları konusunda çeşitli eleştiriler bulunmaktadır. Gerçekten de, süratle **Körfez Krizi**'ne müdahale eden **Amerika Birleşik Devletleri**'nin **Avrupa**'nın ortasında **Bosna-Hersek** ve **Kosova**'da yaşanan yoğun insan hakları ihlallerine ve mezalime uzun sayılabilecek bir süre seyirci kalması, daha sonra uluslararası toplumun ve **Amerikan** kamuoyunun baskısı ile askerî müdahalede bulunması, bu eleştirileri doğrular niteliktedir.

7.5. Kuvvet mensuplarının özel statüye sahip olması

Birleşmiş Milletler Barışı Destekleme Operasyonları'na katılan tüm görevlilerin, **Birleşmiş Milletler Şartı**'nın 24 ncü Maddesinin 1 nci Fıkrası uyarınca, üye devletler adına **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı**'na dayalı olarak, uluslararası bir görev yapmaları ve **Örgüt** ile bağlantılı bulunmaları nedeniyle, bu görevlerini tam bir bağımsızlık içinde ve gerekli ayrıcalık ve bağımsızlıklardan yararlanmak suretiyle yerine getirmeleri gerekmektedir. **Birleşmiş Milletler Örgütü** ile doğrudan ilgili olan ayrıcalık, bağımsızlık ve dokunulmazlıklar, **Şart**'ın 105 nci Maddesinde üç fıkra halinde aynen;

“1. Örgüt, Üyelerinin herbirinin ülkesinde, amaçlarına ulaşmak için gerekli ayrıcalık, bağımsızlık ve dokunulmazlıklardan yararlanır.

2. Birleşmiş Milletler üyelerinin temsilcileri ile örgütün memurları da, aynı şekilde, örgüt ile ilgili görevlerini tam bir bağımsızlık içinde yerine getirebilmek için gerekli ayrıcalık, bağımsızlık ve dokunulmazlıklardan yararlanırlar.

3. Genel Kurul, işbu maddenin 1. Ve 2. Fıkralarının uygulanmasına ilişkin ayrıntıların saptanması amacıyla tavsiyelerde bulunabilir veya Birleşmiş Milletler üyelerine bu amaca yönelik sözleşmeler yapılmasını önerebilir.” şeklinde belirtilmiştir. Ancak, belirtilen ayrıcalık, bağımsızlık ve dokunulmazlıklar, görevlilerin tüm eylemleri bakımından olmayıp, sadece görev ile eylemleri yönünden geçerlidir. Bu bakımdan, bağımsızlık, ayrıcalık ve dokunulmazlıklar konusunda, **görevsel** esas kabul edilmiştir. Ayrıcalık, bağımsızlık ve dokunulmazlıklar hükümler, **Birleşmiş Milletler Örgütü**'nün üyeleri ile yapmış olduğu **13 Şubat 1946 Tarihli Birleşmiş Milletler'in Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair**

Sözleşme'de-Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations yer almaktadır⁵⁷.

Barışı destekleme operasyonlarına, hem **Birleşmiş Milletler Memurları**, hem de **Birleşmiş Milletler Memurları** dışında olan ve **Birleşmiş Milletler** adına görevlendirilen askerler, uzmanlar ve sivil kişiler katılmaktadır. Her iki kategoriye giren kişilere de, **Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme'nin-Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations** ilgili hükümleri uygulanmaktadır. 13 Şubat 1946 Tarihinde **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu** tarafından kabul edilmiş olan söz konusu **Sözleşme'ye**, Türkiye **bu Sözleşmeye** 15 Mart 1950 Tarihli ve 5598 Sayılı "**Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca Kabul Edilen Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme'ye Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Katılması Hakkında Kanun**" ile katılmıştır⁵⁸.

Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme-Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations hükümlerinin, **Birleşmiş Milletler'in Şart'a** göre oluşturulmasını zorlayıcı önlemler arasında kabul ettiği, **Eski Yugoslavya ile İlgili Olarak Kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün** 30 ncu Maddesiyle, bu **Mahkeme'de** görev yapan hakimler, savcılar ve onların memurları ile kalem personeli hakkında da aynen uygulanması öngörülmüştür⁵⁹. Anılan 30 ncu Maddenin 1 nci Fıkrasına göre, **13 Şubat 1946 Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme, Uluslararası Mahkeme'ye**, hakimlerine, savcıya ve personeline, aynı zamanda başkatibe ve personeline de uygulanacaktır. Ayrıca, 2 nci Fıkra hükmüne göre de, hakimler, savcı ve başkatip, diplomatik ajanlara uluslararası hukuk doğrultusunda uygulanan imtiyazlar, dokunulmazlıklar, bağışıklık ve kolaylıklardan da istifade edeceklerdir. Söz konusu Maddenin 3 ncü Fıkrasına göre ise, Savcılığın ve Mahkeme kaleminin personelinin; anılan **Sözleşme'nin V ve VII nci Maddeleri** doğrultusunda, **Birleşmiş Milletler** memurları için tanınan imtiyazlar ve dokunulmazlıklardan da yararlanacaklardır.

⁵⁷ Anılan Sözleşme metni için bkz. **United Nations Treaty Series**, Vol. 1, s. 15.

⁵⁸ Sözleşme metni için bkz. "15 Mart 1950 Tarihli ve 5598 Sayılı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca Kabul Edilen Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme'ye Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Katılması Hakkında Kanun." **Resmi Gazete** 21 Mart 1950, Sayı: 7462.

⁵⁹ Henkin Louis, Neuman Gerald L., Orentlicher Dianen F., Leebron David W., **a.g.e.**, s. 920.

Aynı hükme, **Ruanda İle İlgili Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün** 29 ncu Maddesinde de yer verilmiştir⁶⁰. Diğer taraftan, **Roma Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün-Roma Statute of the International Criminal Court** 48 nci Maddesi de dört fıkra halinde, bu **Mahkeme**'de görevli hakimlerin, savcılarının, savcı yardımcılarının ve kalem personelinin ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanacaklarını hüküm altına almıştır⁶¹.

Barışı destekleme operasyonlarına katılan tüm kuvvet ve personeli, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi** veya O'nun namına hareket eden **Kuzey Atlantik Güvenlik Konseyi'nin** kararlarında yer verildiği üzere, görevlerini tam anlamıyla bağımsız, kaygısız ve endişesiz bir şekilde yerine getirebilmeleri için, yukarıda açıklanan **Birleşmiş Milletler Şartı'nın** 105 nci Maddesi ile bu Maddeye dayanılarak düzenlenen **Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme-Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations** hükümleri yanında, yine **Şart'ın** 43 ncu Maddesinde yer verilen barış ve güvenliğin muhafazasını desteklemek üzere, **Güvenlik Konseyi'nin** emrine verilecek kuvvetlerin miktar ve niteliği, hazırlık dereceleri, genel mevkileri ile gösterilecek kolaylık ve yardımların mahiyetlerini tespit etmek amacıyla düzenlenen özel anlaşmalardaki hükümlerden de yararlanmaktadırlar.

Birleşmiş Milletler, Barışı Destekleme Operasyonu ile ilgili olarak ilk kez **Birleşmiş Milletler Gaza Şeridi Acil Kuvveti-The United Nations Emergency Force (UNEF) in the Gaza Strip** hakkında, **Kuvvet Statüsü Sözleşmesi** düzenlemiştir. Bu **Sözleşme**, daha sonra icra edilen tüm barışı destekleme operasyonlarında, model olarak alınmış ve uygulanmıştır. **Kosova'da Bulunan KFOR ve UNMIK Personelinin Statüsüne, Ayrıcalık ve Bağışıklıklarına İlişkin 2000/47 Sayılı Düzenleme-Regulation on the Status, Privileges and Immunities of KFOR and UNMIK and Their Personnel in Kosovo** örnek olarak gösterilebilir.

Operasyonlarla ilgili olarak personelin statüsünü yakından ilgilendiren Operasyon ve Bütçe Plânının onaylanması sonucunda, **Genel Sekreter; Kuvvetlerin Durumuna İlişkin Anlaşmalar'ın-Status of Force Agreements (SOFAs)** hazırlanması amacıyla savaşı taraflar ve ev sahibi ülke ile görüşmeleri başlatmaktadır. **Genel Sekreter**, savaşı tarafların da uygun görüşlerini aldıktan sonra, kuvvet komutanı olarak bir üye ülkenin askerî görevlisini, mesleği diplomat olan **Birleşmiş Milletler Siyasî Danışmanı'nın** atamasını yapmaktadır. **Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri**

⁶⁰ y.a.g.e., s. 931.

⁶¹ y.a.g.e., s. 960-961.

Özel Temsilcisi'nin atanması veya bir **Kuvvet Komutanı'nın** tayin edilmesi, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Başkanı** ile **Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri** arasında mektup teatisi yolu ile gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, operasyona katkıda bulunan ülkelerden askerî kuvvet ve teçhizat talebinde de bulunmaktadır.

Operasyon ile ilgili olarak görev yapan unsurları yönetmek üzere, operasyonun icra edildiği bölgede ve genelde, sivil olan bir **Birleşmiş Milletler** görevlisi bulunmaktadır. Bu bölüm, askerî görevlilerle koordineli olarak **Kuvvetlerin Durumuna İlişkin Anlaşmalar'ın-Status of Force Agreements (SOFAs)**, müzakere edilmesinden, ayrıca lojistik ile ilgili **Çalışma Usûl ve Esasları'nın-Standing Operating Procedures (SOPs)** hazırlanması ve uygulanmasından ve **Birleşmiş Milletler** görevlilerinin bölgeye kabul edilmesinden sorumludur.

Diğer taraftan, **9 Ekim 1994 Tarihli Birleşmiş Milletler Personeli ve Birleşmiş Milletler İle İlgili Personelin Korunmasına İlişkin Sözleşme-Convention on Safety of United Nations and Associated Personnel**, Birleşmiş Milletler'in operasyonlarında gerek Birleşmiş Milletler gerekse O'nun namına-adına görev yapan ilgili personelin korunmaları ve statüleri ile ilgili kuralları içermektedir.

Personelin korunması ve güvenliklerini ön plânda tutan **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Üçüncü Komite'nin A/52/644/Add.2 Raporu** ile ilgili olarak, personele yapılan saldırılar nedeniyle, **Güvenlik Konseyi Başkanı'nın Birleşmiş Milletler Operasyonları** ile ilgili 12 Mart 1997 Tarihli bildirimini bağlamında, 13 Aralık 1996 Tarihli ve 51/137 Sayılı ve 3 Nisan 1997 Tarihli ve 51/227 Sayılı ve **İnsan Hakları Komisyonu'nun** 11 Nisan 1997 Tarihli ve 1997/25 Sayılı Kararlarını da hatırlatarak ve **Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme** ile **Birleşmiş Milletler Personeli ve Birleşmiş Milletler İle İlgili Personelin Korunmasına İlişkin Sözleşme** hükümlerine yollamada bulunmak suretiyle, **Birleşmiş Milletler** yetkisi altında yürütülen operasyonlarda görevlendirilen personelin korunması ve güvenlikleri ile ilgili 23 Şubat 1998 Tarihli Kararını almıştır⁶².

⁶² Bkz. Report:A/52/644/Add.2. ve A/RES/52/126.

8. SONUÇ

Uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişme ve gelişmeler, tüm devletlerin ortak çıkarları doğrultusunda dayanışma zorunluluğu doğurmakta ve aralarında çıkan barışı tehdit eden uyuşmazlıkların, çatışmalara ve savaşlara dönüşmesinin engellenmesi için barışçıl yollarla çözümlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, **Birleşmiş Milletler**'in ortak güvenlik sistemi içinde, silah kullanılması boyutuna varmayan önlemler alınmakta veya daha ileri boyutta da silahlı kuvvet kullanılmaktadır. Ancak, bu iki önlem arasında, bazı durumlarda çatışmaların büyümesini ve yayılmasını önlemek veya barışın yapılandırılması ve pekiştirilmesini sağlamak amacıyla uluslararası hukukun yasal sınırları içinde **Birleşmiş Milletler** veya **NATO** tarafından **Barışı Destekleme Operasyonları** yapılmaktadır.

Birleşmiş Milletler öncülüğünde gerçekleştirilen önleyici diplomasi, çatışmaların önlenmesi, barışın yapılması, barışın korunması, barışa zorlama, barışın yeniden yapılması ve insani yardım şeklinde değişik biçimlerde ortaya çıkan barışı destekleme operasyonlarının, Dünya barışının sağlanması ve sürdürülmesine katkıları tartışılmayacak derecede açıktır. Bu operasyonlar sayesinde, uluslararası toplumun katkılarıyla, iç çatışmalardan sonra meydana gelen insanlara, kaynaklara ve manevi değerlere yönelik büyük yıkım, onarılmaya çalışılmakta ve normal yaşama geçiş sağlanabilmekte dolayısıyla uluslararası barış ve güvenlik sürdürülebilmektedir.